

1982 Anayasasında Organik ve Fonksiyonel Yönü İtibarıyla “Geçici Bakanlar Kurulu”

Hakemli Makale

R. Cengiz DİRDİMAN

Prof. Dr.

Zeynep KAĞAN

İÇİNDEKİLER

Giriş	11
1. 1982 Anayasasının Benimsediği Hükümet Sisteminin Günümüz İtibarıyla Genel Analizi	11
1.1. 1982 Anayasasında Benimsenen Hükümet Sistemini Analize Katkı Sağlayıcı Bir Değerlendirme	11
1.2. 1982 Anayasasının Günümüzde Benimsediği Hükümet Sistemi	14
2. 1982 Anayasasına Göre Genel Olarak Bakanlar Kurulunun Kuruluşu, Görev ve Yetkileri	16
2.1. Bakanlar Kurulunun Kuruluşu	16
2.2. Bakanlar Kurulunun Görev ve Yetkileri	17
2.3. Bakanlar Kurulunun Varlık Sebebi Olarak “Hükümetin Genel Siyaseti” Kavramı	17
2.4. Bakanlar Kurulunun Sorumluluğu	18
3. 1982 Anayasasına Göre Geçici Bakanlar Kurulunun Konumu, Kuruluşu, Görev Ve Yetkileri	19
3.1. “Geçici Bakanlar Kurulu” nun Konumu ve Kuruluşu	19
3.2. Geçici Bakanlar Kurulunun Kuruluş Usûlü	34
4. Geçici Bakanlar Kurulunun Görev ve Yetkileri	38
4.1. Görev ve Yetkide Ölçünün Bulunmasında Sebep, Konu ve Amaç	38
4.2. Görev ve Yetkinin Kapsamı ve Sınırları	39
Sonuç	41
Kaynakça	42

ÖZET

Özellikle 1950’li yıllarda seçim sürecinde yaşanan bir takım sıkıntıları bertaraf etmek gayesiyle 1961 Anayasasında yeni bir kuruma yer verilmiştir; “Geçici Bakanlar Kurulu”. Bu kurumun benzerine daha önce bizim hukuk sistemimizde rastlanmadığı gibi diğer dünya ülkelerinin hukuk sistemlerinde de rastlanmamaktadır. Her ne kadar bazı ülkelerde benzer isimle adlandırılan uygulamalar görülsede bu uygulamaların mahiyeti itibarıyla aynı olguyu karşılamadıkları söylenebilir.

1961 Anayasası ile hukuk sistemimize giren ve seçimlerin daha demokratik bir ortamda gerçekleştirilmesini amaçlayan geçici Bakanlar Kurulu müessesesi, 1982 Anayasası ile de hukuk sistemimizdeki varlığını sürdürmüştür. Bu müessese, hükümet boşluğu bulunduğu durumlarda, ülkeyi seçime götürecek bir çözüm olarak öngörülmüştür.

Geçici Bakanlar Kurulunu ve geçici Bakanlar Kurulunun oluşmasının ön şartı olan “seçimlerin yenilenmesi” kurumunu düzenleyen hükümler, hem 1961 Anayasasının hem de 1982 Anayasasının hazırlanması aşamasında en çok tartışılan hükümlerden olmuştur. Fakat karşılaştırmalı hukuk açısından bakıldığında da pek çok ülkenin anayasasında kendisine yer bulan “seçimlerin yenilenmesi” kurumu, parlamenter sistemin bir gereği olarak görülebilir.

Anahtar Kelimeler

Anayasa, Bakanlar Kurulu, Geçici Bakanlar Kurulu, Seçimlerin Yenilenmesi, Meclisin Feshi, Fesih, Hükümet Sistemi, Hükümetin Genel Siyaseti, Parlamenter Sistem, Yarı-Başkanlık Sistemi, Aktif-Sorumsuz Başkanlı Parlamenter Sistem.

ABSTRACT

Organic and Functional Aspects of the “Transitional Council of Ministers” in The 1982 Constitution

Especially in order to overcome a number of problems encountered in the 1950s it has given a new institution in the 1961 Constitution; “Provisional Council of Ministers”. This institution has not been previously encountered previously in our legal system and other legal systems of countries of the world. In some countries, although seen applications which called by a similar name, but it can be said that not the same as the nature of these applications.

Provisional Council of Ministers institution which entered in force with 1961 Constitution in our legal System and aims to elections held in a more democratic environment, it has existed in the 1982 Constitution. This institution is intended as a solution that will lead to selection of countries in cases of government gap.

Provisions which regulating provisional Council of Ministers and institution of “renovation of elections” which prerequisite of the establishment of provisional Council of Ministers have been the most controversial provisions in the process of the preparation of both the 1961 Constitution and the 1982 Constitution. But, institution of “renovation of election” which take part in many of the country’s constitution, can be seen as a requirement of the parliamentary system.

Keywords

The Constitutional, Council of Ministers, Provisional Council of Ministers, renovation of the elections, Parliament’s cancellation, Cancellation, Government Systems, General Policy of the Government, Parliamentary System, Semi-Presidential System, Asset-irresponsible Presidential Parliamentary System.

Giriş

Hukuk sistemimizde 1961 yılından bu yana mevcut olan “seçimlerin yenilenmesine karar verme yetkisi” ilk kez 7 Haziran 2015 seçimlerinden sonra kullanılmıştır. Cumhurbaşkanının 24.08.2015 tarihinde aldığı TBMM seçimlerinin yenilenmesi kararının ardından 28.08.2015 tarihinde geçici Bakanlar Kurulu kurulmuş ve göreve başlamıştır. 50 yılı aşkın süredir hukuk sistemimizde teorik olarak yer alsa da uygulamasını ilk kez geçtiğimiz yıl gördüğümüz bu kurum bir takım tereddütleri ve tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Biz de çalışmamızda bu tartışmalar doğrultusunda, “Geçici Bakanlar Kurulu”nun konumu, kuruluşu, görev ve yetkileri ile bu müessesenin kurulması sürecinde yapılan işlemlerin denetimini konu edinmiş bulunmaktayız. Geçici Bakanlar Kurulu konusuna geçmeden evvel, 1982 Anayasasının orijinal hali ve 2007 değişikliği sonrası durumunu da karşılaştırarak hükümet sistemimizi değerlendirmeyi ve genel hatlarıyla Bakanlar Kurulu üzerinde durmayı konuyu açıklayıcı olacağından uygun gördük. Ayrıca geçici Bakanlar Kurulunu hazırlayıcı bir ön şart olan “Meclisin feshi” olgusunu da bizim hukuk sistemimiz ve karşılaştırmalı hukuk açısından ele alacağız.

Bu çalışmamız, sadece bilimsel perspektifte ve 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarıyla bu Anayasaların hazırlanışı esnasında kaleme alınan Meclis Tutanakları, çeşitli ülke Anayasaları, Danıştay ve Anayasa Mahkemesi kararları ışığında gerçekleştirilmiştir.

1. 1982 Anayasasının Benimsediği Hükümet Sisteminin Günümüz İtibarıyla Genel Analizi

1.1. 1982 Anayasasında Benimsenen Hükümet Sistemini Analize Katkı Sağlayıcı Bir Değerlendirme

1982 Anayasasının¹, yasama, yürütme ve yargı yetkilerini ayrı ayrı organlara vermiş olmasından hareketle kuvvetler ayrılığını benimsediği sonucuna varabiliriz. Anayasanın başlangıç kısmında kuvvetler ayrılığının medeni bir iş bölümünü ifade ettiği belirtilmiştir. Böylece kuvvetler ayrılığıyla, aslında “kuvvetler mevazenesi”² (kuvvetler dengelenmesi) amaçlanarak, kuvvetlerin birbirlerine karşı bağımsız olarak anlaşılmasının sebep olabileceği rejim bunalımının önüne geçilmek istendiği söylenebilir. Örneğin, Anayasa koyucunun muhtelif maddelerde yasamanın yürütmeyi denetleyebilmesini ve yürütmeyi de yasamayı feshedebilmesini öngörmüş olması, yasama ve yürütme arasında sert kuvvetler ayrılığını değil de “medenî bir iş bölümü” ne dayanan, yumuşatılmış ya da dengelenmiş kuvvetler ayrılığını benimsediğine işaret eder³.

Anayasamızın 8. maddesi, yürütme “yetkisi ve görevi”nin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından kullanılacağını ve yerine getirileceğini öngörmüştür. Bu 1982 Anayasasının düalist yapılı (iki başlı) yürütmeyi benimsediğini gösterir. Hükümet

1 Resmi Gazete: 9.11.1982, S. 2709.

2 Deyim için bakınız: BAŞGİL, Ali Fuat, **İlmin Işığında Günün Meseleleri**, (der. İsmail Dayı-Ali Hatipoğlu), 3. Basım, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2014, s. 41, 55.

3 DERDİMAN, R. Cengiz, **Anayasa Hukuku**, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, 2013, s. 87-88.

sistemi açısından bakıldığında, 1982 Anayasasıyla uyarlı “düalist” yani “iki başlı” veya “iki kanatlı” bir yapıda; yürütmenin bir kanadında, siyasî açıdan parlamentoya karşı herhangi bir sorumluluğu bulunmayan cumhurbaşkanı; diğer kanadında ise cumhurbaşkanı tarafından atanan ve parlamentoya karşı siyasî sorumluluğu da üstlenmiş olan bakanlar kurulu bulunur⁴.

1982 Anayasası, yönetimde yaşanan tıkanıklıkları gidermek maksadıyla yürütme erkinin her iki kanadının da yetkilerinde güçlendirici bir takım değişikliklere yer vermiştir. Bu süreçte dayanak noktası, yürütmenin güçsüzlüğü ve bu sebeple devletin görevlerini tam olarak yerine getiremeyen “topal bir adam” gibi görülmesi olmuştur⁵.

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan teknolojik gelişmeler⁶, uzmanlık işlerinin üstlenilmesi ve hızlı değişimlere yasamanın ayak uyduramamasından doğacak sakıncaların giderilmesi gibi düşünceler ve diğer bir kısım gerekçeler de buna eklendiğinde ortaya, yürütmenin güçlendirilmesi eğiliminin çıktığı söylenebilir. Parlâmenter sisteme işlerlik kazandırmaya ve yönetimdeki tıkanıklıkları gidermeye yönelik düzenlemelere “rasyonelleştirilmiş parlâmentarizm” denmektedir⁷. Yürütme ve yasamayı nihayetinde halkın seçmesi gibi olguları da nazara alarak, güçlü yürütmeyi içeren bu parlâmenter anlayış, “ekseriyet hükûmeti”⁸ şeklinde de ifade edilebilmektedir.

1982 Anayasasının öngördüğü 1961 Anayasasına nazaran “yürütmeyi güçlendirme” addedilmesi gereken bu değişiklikler genel hatlarıyla şu şekilde sıralanabilir⁹:

- 1-) Anayasanın 2007’deki değişikliğinden evvelki haline göre¹⁰, Cumhurbaşkanının seçiminde ilk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun yakalanamaması durumunda üçüncü oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğunun aranacağı, bu çoğunluk sağlanmadığı takdirde en çok oyu alan iki adayın dördüncü oylamaya katılacağı ve dördüncü turda da gerekli çoğunluğun sağlanamaması durumunda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) seçimlerinin yenileneceği öngörülmüştür (m. 102).
- 2-) TBMM Başkanının seçimi de Cumhurbaşkanının seçimine benzer şekilde kolaylaştırılmıştır (m. 94).
- 3-) Çift meclis sisteminden tek meclis sistemine geçilmiştir.
- 4-) Toplantı yeter sayısı üye tamsayısının üçte birine düşürülmüştür (m. 96).

4 Bakınız örneğin: ÖZER, Atilla, **Anayasa Hukuku Genel İlkeler**, 3. Basım, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s. 137; TEZİÇ, Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, 16. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s. 426; D ERD İMAN, 2013, s. 396.

5 KUZU, Burhan, 1982 **Anayasasının Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 41; YOKUŞ, Sevtap, **Türkiye’de Yürütme Erkinde Değişen Dengeler**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010, s. 87; D ERD İMAN, 2013, s. 399.

6 KUZU, Burhan, **Her Yönü İle Başkanlık Sistemi**, 3. Baskım, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2013, s. 50 vd.

7 ÖZBUDUN, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, 15. Basım, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 64-66.

8 ÖZER, 2009, s. 139.

9 ATAR, Yavuz, **Türk Anayasa Hukuku**, 7. Basım, Mimoza Yayınları, Konya, 2012, s. 36.

10 Anayasada 5678 sayılı Kanunla yapılan değişikliğin 21 Ekim 2007’de yapılan referanduma sunulması sonucunda Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi yürürlük kazanmıştır (m.101).

- 5-) Siyasî partilerin mecliste grup kurabilmesi için gerekli milletvekili sayısı 10'dan 20'ye çıkarılmıştır (m. 95).
- 6-) Bu arada 1982 Anayasasında yürütmenin, 1961 Anayasasında bulunan seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi usûl ve şartları bakımından da güçlendirildiği dikkatlere sunulmalıdır: 1961 Anayasasında Millet Meclisi'nin feshi için Bakanlar Kurulunun 18 aylık süre içinde iki kez düşmesi ve üçüncü kez de güvensizlik oyu almış olması gibi, gerçekleşmesi çok zor şartlar aranmıştır; ayrıca bu hallerde dahi Cumhurbaşkanının bu yetkiyi kullanabilmesi için Bakanlar Kurulunun talepte bulunması öngörülmüştür¹¹. 1982 Anayasasında bu süre 45 güne indirilmiş, fesih şartları kolaylaştırılmış ve Cumhurbaşkanının fesih yetkisini kullanabilmesi, Bakanlar Kurulunun değil sadece Meclis Başkanının görüşünü alması şartına bağlanmıştır.

Yukarıda ifade ettiğimiz şekilde Cumhurbaşkanını klâsik parlâmenter sistemden daha geniş yetkilerle donatan ancak bunu yaparken Cumhurbaşkanının siyasî sorumsuzluğunu da halen muhafaza eden 1982 Anayasasının benimsediği hükümet sistemi, geçmiş yıllarda "aktif-sorumsuz başkanlı parlâmenter sistem"¹² olarak adlandırılmıştı. Fakat 2007 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile birlikte, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu düzenlemenin ardından, 1982 Anayasasının orijinal metninde benimsenen hükümet sisteminden farklı yeni bir hükümet sisteminin ortaya çıkıp çıkmadığına dair yoğun tartışmalar başlamıştır. Tartışmalar neticesinde varılan genel kanı, hükümet sistemimizin "yarı-başkanlık hükümet sistemi" ne en azından yaklaştığı yönündedir¹³. Biz bu konudaki kanaatimizi açıklamadan evvel "yarı-başkanlık hükümet sisteminin" tanımının ve unsurlarının ne olduğuna kısaca değinmenin yerinde olacağını düşünmekteyiz.

Yarı-başkanlık sisteminin üzerinde birleşilen tanımı ya da içeriği yoktur. Duverger, yarı-başkanlık sistemini tahlil ettiği makalesinde yarı-başkanlık sisteminin özelliklerine anayasalarında yer veren ülkelerin, fiilî hayatta hükümet sistemlerinin tezahürünün farklı olduğunu vurgular¹⁴. Shugart ve Carey de yarı-başkanlık rejiminde görülen farklı uygulamaların tek bir şekle hapsedilemeyeceğini belirtirler¹⁵. Bu deyim ilk kez dile getiren Duverger'e göre yarı-başkanlık hükümet sistemi, üç unsur barındırmak zorundadır¹⁶;

11 ARMAĞAN, Servet, **1961 Anayasası ve Bakanlar Kurulu**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1978, s. 78.

12 DİRDİMAN, 2013, s. 89.

13 ÖZBUDUN, 2014, s. 362; TANÖR, Bülent / YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 11. Basım, Beta Yayınları, Ankara, 2013, s. 322; TUNÇ, Hasan / BİLİR, Faruk / YAVUZ, Bülent, **Türk Anayasa Hukuku**, 7. Basım, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 206; ALKAN, Haluk, **Karşılaştırmalı Siyaset Başkanlık ve Parlamenter Sistemler Işığında Yarı Başkanlık Modelleri**, Açılım Kitap Yayınları, İstanbul, 2013, s. 150.

14 DUVERGER, Maurice, "A New Political System Model: Semi Presidential", **European Journal of Political Research**, Vol. 8, No: 2, s. 167, nakleden: ULUŞAHİN, Nur, **Saf Hükümet Sistemleri Karşısında İki Başlı Yürütme Yapılanması**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 37. Uluşahin'in (s.41) verdiği karşılaştırma tablosunda bu farklılık görülmektedir.

15 Nakleden: ALKAN, 2013, s. 152.

16 YAZICI, Serap, **Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri Türkiye İçin Bir Değerlendirme**, 3. Basım, İstanbul

- 1-) Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi,
- 2-) Cumhurbaşkanının önemli yetkilerle donatılmış olması ve¹⁷
- 3-) Parlâmentoya karşı siyasî sorumluluğu bulunan bir bakanlar kurulunun mevcut olması.

Linz, yarı-başkanlık sistemini, çift yürütme olarak tanımlar ve şu unsurları sağlaması gerektiğini ileri sürer¹⁸;

- 1-) Devlet başkanının halk tarafından seçilmesi
- 2-) Parlâmentonun desteğine ihtiyaç duyan başbakanın devlet başkanı tarafından atanması ve
- 3-) Devlet başkanının, meclisi fesih yetkisine sahip olması

Shugart ve Carey de çalışmalarında cumhurbaşkanının bakanlar kurulu üzerinde otoritesini kurmuş, güçlü bir konumda olmasını ve bakanlar kurulunun yasamadan özerk bir şekilde bağımsız statüde bulunmasını yarı-başkanlık için gerekli 2 şart olarak öne sürerler¹⁹.

Sartori ise cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesinden ziyade, yürütmenin tek hâkimi olmayışı, 2 kanatlı yürütmede güç dağılımının bu kanatların biri bakımından farklı üstünlüklere cevaz vermesi gibi önemli özellikleri, yarı-başkanlık sisteminin belirtileri içinde görmektedir²⁰.

1.2. 1982 Anayasasının Günümüzde Benimsediği Hükümet Sistemi

Bu değerlendirmelerden yola çıkarak yarı-başkanlık hükümet sistemini; "yürütmenin bir kanadında halk tarafından seçilen ve meclisi feshedebilme gibi önemli yetkilerle donatılan devlet başkanının(cumhurbaşkanı yahut monark); diğer kanadında ise devlet başkanını tarafından atanan ve parlâmentoya karşı siyasî sorumluluğu olan bakanlar kurulunun bulunduğu hükümet sistemi" şeklinde tanımlayabiliriz²¹.

Yarı-başkanlık sisteminin taşınması gereken koşulların bizim Anayasamızda ne şekilde düzenlendiğine bakacak olursak;

- 1-) Devlet başkanı(Cumhurbaşkanı) Anayasa m. 101'e göre halk tarafından seçilir.
- 2-) Devlet başkanının görev ve yetkileri m. 104'te sayılmıştır. Bu maddeyle Anayasamız Cumhurbaşkanını, Meclisi feshetmekten Bakanlar Kuruluna başkanlık etmeye kadar pek çok yetkiyle donatmıştır.

Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s.93; ULUŞAHİN, 2007, s. 33; CROISSANT, Aurel, "Regierungssysteme und Demokratietypen" **Vergleichende Regierungslehre, Eine Einführung**, Hrsg: Hans-Joachim Lauth, 3., aktualisierte und erweiterte Auflage, Springer Fachmedien GmbH, Wiesbaden, 2010, s. 121.

17 Duverger'in önceki eserlerinde dile getirdiği yasamayı feshedebilme yetkisi, 1980 yılında yazdığı anılan makalesinde en son hali ile yukarıdaki haline dönüşmüştür. ULUŞAHİN, 2007, s. 34.

18 YAZICI, 2013, s.98.

19 CROISSANT, 2010, s. 122-123.

20 SARTORI, Giovanni, **Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği, Yetkin Yayınları**, (Çeviren: Ergun Özbudun), Ankara, 1997, s. 173-174.

21 Yarı başkanlık sisteminde Bakanlar Kurulunun ve dolayısıyla Başbakanın yasamaya karşı siyasal sorumluluğu üzerinde durulmakla birlikte, bu sorumluluğun fiilen Cumhurbaşkanına (sorumsuz kanada) karşı da oluştuğu dile getirilmiştir. Bkz: CROISSANT, 2010, s. 121-122.

3-) Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan oluşur. Başbakanı atama yetkisi Cumhurbaşkanına aittir(m.109). Ayrıca, Bakanlar Kurulu, hükümetin genel siyasetinin yürütülmesinden birlikte sorumludur ve Bakanlar Kurulunun görevine devam edebilmesi meclisin güvenine bağlıdır.(m. 112, m.110

Bütün bu değerlendirmeler neticesinde, 2007 değişikliği sonrasında hükümet sistemimizin şekli açıdan yarı-başkanlık hükümet sistemi niteliğinde olduğu sonucuna varılabilir²². Bu kanaatimize yarı-başkanlık sisteminin cumhurbaşkanını güçlendirmeyi amaçlaması da olabildiğince destek vermektedir. Bir devletin benimsediği hükümet sistemi şekli olarak teşhis edilmeye çalışılırken o devletin anayasasında yazılı kayıt ve şartlar göz önünde bulundurulur. İçerikte ise hükümet sistemi, cumhurbaşkanının, sahip olduğu yetkileri ne derece kullandığına bağlı olarak şekillenecektir. Örneğin; Sayın Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, göreve başladığından bu yana (yaklaşık olarak bir buçuk yıldan beri) altı kez Bakanlar Kuruluna başkanlık etmiş olması,²³ içerikte de yarı-başkanlık sistemine yaklaştığımızın bir işareti olarak düşünülebilir²⁴. Knapp ve Wright'in yarı-başkanlık rejiminin göstergeleri içinde zikrettikleri, cumhurbaşkanının yasama meclisini feshedebilmesi, olağanüstü hallerde üstün yetkiler kullanabilmesi, Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açabilmesi, anayasa değişikliklerinde önemli kritik yetkilere sahip olması ve atama kararlarını veto edebilmesi²⁵ gibi yetkilerin 1982 Anayasasında büyük ölçüde mevcut olduğu izahatından varestedir. Yalnız, bu durum, her bir cumhurbaşkanının bu tür güçlü konumunu koruyup korumama eğilimine, siyasal kültürün bu yönde kurumsallaşma kurumsallaşmamasına ve bakanlar kurulu başta olmak üzere diğer devlet organlarının her bir cumhurbaşkanını bu konumuyla kabullenip kabullenmemesine, destekleyip desteklememesine göre değişecektir. Konuya çok boyutlu olarak bakıldığında değişik sonuçlarla karşılaşılması da söz konusu olabilecektir. Şöyle ki; Cumhurbaşkanıyla farklı politik anlayışlara sahip olan Bakanlar Kurulunun ve/veya yasama oluşumunun mevcut olduğu zamanlarda, Cumhurbaşkanı'nın sahip olduğu geniş yetkileri, kullanamayacak durumda olması ya da kullanmaktan kaçınması durumlarında parlamenter sisteme gidilmeden, kullanmaktan taviz vermemesi durumunda ise bunalımlı bir politik zeminin oluşmasından söz edilebilecektir²⁶.

22 Benzer görüş: ÖZBUDUN, Ergun, "Presidentialism vs. Parliamentarism in Turkey" Policy Brief, Juli 2012, <http://ipc.sabanciuniv.edu/en/wp-content/uploads/2012/07/GlobalTurkeyInEurope2.pdf>, (erişim tarihi 26.11.2015), s. 3; DERDİMAN, 2013, s. 89.

23 "Bakanlar Kurulu Erdoğan başkanlığında toplandı" <http://www.ensonhaber.com/bakanlar-kurulu-erdogan-baskanliginda-basladi-2016-02-22.html>, (erişim tarihi 19.04.2016)

24 Benzer Görüş: BİLİR, Faruk, **Yeni Anayasa Yeni Mutabakat (Anayasanın Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri)**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s.166.

25 Nakleden: ALKAN, 2013, s.154.

26 Benzer Görüş: YOKUŞ, 2010, s. 88.

2. 1982 Anayasasına Göre Genel Olarak Bakanlar Kurulunun Kuruluşu, Görev ve Yetkileri

2.1. Bakanlar Kurulunun Kuruluşu

Bakanlar Kurulunun kuruluşu Anayasamızın 109. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, "Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur. Başbakan, Cumhurbaşkanınca, (TBMM) üyeleri arasından atanır. Bakanlar, (TBMM) üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir."

Bu maddeden de anlaşılacağı üzere, Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan müteşekkil bir yapıdır. Cumhurbaşkanı herhangi bir milletvekilini Başbakan olarak atayabilir. Fakat bu kişinin güvenoyu alabilecek nitelikte olması gerekliliği nedeniyle Cumhurbaşkanı her ne kadar bu konuda takdir yetkisine sahip görünse de, en çok oyu alan partinin liderini (güvenoyu alma ihtimali en yüksek olan kişi olduğundan) ataması parlâmenter sistemin bir gereği olarak görülmektedir²⁷. Bakanların atanması ve azli, Başbakanın önerisi ve Cumhurbaşkanının tasdiğiyle gerçekleşir. Bu durumda, bakanların atanmasında ve azlinda en önemli rol Başbakana aittir. Çünkü Cumhurbaşkanı Başbakanın önerisi olmaksızın bakanları atayamaz ve Başbakanın önerdiği isimleri, bakan olma şartlarını taşıyor oldukları takdirde, mahkeme tarafından suçluluğuna karar verilmiş olması gibi hukukî bir gerekçe de söz konusu değilse atamama yetkisine sahip değildir²⁸. Ayrıca, 1982 Anayasası, Başbakan için aradığı "TBMM üyesi olmak" şartını bakanlar için aramamış, yalnızca milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olmalarını öngörmüştür²⁹. Dolayısıyla Anayasamızın 76. maddesindeki şartları sağlıyor olmak bakanlık için yeterlidir.

Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanının, Başbakan tarafından sunulan listeyi onaylamasıyla birlikte hukukî olarak kurulmuş olur ve göreve başlar. Yani Anayasa m.110'da ileri sürülen "güvenoyu şartı", Bakanlar Kurulu'nun göreve başlaması için değil; görevde kalmaya devam edebilmesi için aranan bir koşuldur³⁰.

Anayasa m.110'a göre, Bakanlar Kurulunun listesi tam olarak TBMM'ye sunulur. Eğer Meclis tatilde ise toplantıya çağırılır. Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından Mecliste okunur ve güvenoyuna başvurulur. Programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra güvenoyu görüşmelerine başlanır ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır. Bakanlar Kurulunun güvenoyu almış sayılması için Anayasada herhangi bir çoğunluk öngörülmemiştir; fakat İçtüzük m. 124/4 uyarınca, güven oylaması açık oyla genel hükümlere göre yapılır³¹. Buradaki genel hükümler ifadesinden anlaşılması gereken Anayasa m. 96'da öngörülen toplantı ve karar yeter sayısıdır. Anayasamız, özel

27 TANÖR/YÜZBAŞIOĞLU, **2013**, s. 354-355; ÖZBUDUN, **2014**, s. 347-348.

28 TANÖR/YÜZBAŞIOĞLU, **2013**, s.355-356.

29 TANÖR/YÜZBAŞIOĞLU, **2013**, s.354.

30 DERDİMAN, **2013**, s.424.

31 ATAR, **2012**, s. 271.

bir çoğunluk öngörmeyerek Bakanlar Kurulunun kuruluşunu kolaylaştırmayı amaçlamıştır³². Ayrıca m. 110'da öngörülen iki günlük ve bir günlük süreler "serinleme süresi" adı verilir. Bu sürelerin verilmesindeki gaye milletvekillerine oylarını kullanmadan önce sağlıklı düşünme imkânı sağlamaktır³³.

2.2. Bakanlar Kurulunun Görev ve Yetkileri

Anayasamızın 112. maddesine göre, Bakanlar Kuruluna yüklediği en önemli görev, "genel siyaseti yürütme" görevidir³⁴. Bunun dışında da Anayasada Bakanlar Kurulunun bazı görev ve yetkileri sayılmıştır. Bunlar³⁵;

- 1-) Kanun tasarısı hazırlamak.(m.88)
- 2-) Bütçe ve kesin hesap kanunu tasarılarını hazırlamak.(m.162, 164)
- 3-) Kanun hükmünde kararname çıkarmak.(m.91)
- 4-) Tüzük çıkarmak.(m.115)
- 5-) Olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilân etmek ve bu dönemlerde olağanüstü hal ve sıkıyönetim kanun hükmünde kararnamesi çıkarmak.(m.119-122)
- 6-) Millî güvenliği sağlamak ve Silahlı Kuvvetleri yurt savunmasına hazırlamak.(m.117)
- 7-) Genelkurmay Başkanını seçmek.(m.117)
- 8-) Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak.(m.73)
- 9-) Dış ticaretin, ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla kanunla verilen yetkiye dayanarak ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek malî yükümlülükler koymak ve bunları kaldırmak.(m.167)

Bakanlar Kurulunun yetki ve görevleri sadece Anayasada sayılanlarla sınırlı değildir; fakat Anayasa m. 8 ve m. 12 uyarınca mutlaka kanuna dayanmak zorundadır. Öyleyse Bakanlar Kurulu, Anayasa ve kanuna aykırı olmamak ve kanuna dayanmak şartıyla yürütme alanına giren her konuda işlem yapabilir³⁶. Nitekim Diyanet İşleri Başkanını, Rekabet Kurulu, İletişim Kurulu, Kamu İhale Kurulu başkan ve üyelerini atamak, Bakanlar Kuruluna kanunla verilen yetkilere örnek olarak gösterilebilir³⁷.

2.3. Bakanlar Kurulunun Varlık Sebebi Olarak "Hükümetin Genel Siyaseti" Kavramı

Bakanlar Kurulunun Anayasa m.109 gereğince Başbakan ve bakanlardan oluşan bir yapıya sahip olduğunu daha önce ifade etmiştik. Buradaki yapı kendisini oluşturan

32 ÖZBUDUN, 2014, s. 348.

33 ÖZBUDUN, 2014, s. 348.

34 TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, 2015, s. 250.

35 ARMAĞAN, 1987, s. 68-98; ATAR, 2012, s.272-273.

36 GÖZLER, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, 18. Basım, Ekin Yayınları, Bursa, 2015, s. 341.

37 GÖZLER, 2015, s. 342.

Başbakan ve bakanlardan bağımsız, kendine has ve izafî nitelikte bir kişiliğe sahiptir. Bu özelliğinden dolayı, Bakanlar Kurulunda kararlar oybirliği ile alınır³⁸.

Anayasa m.112'ye göre, "Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur." Yine Anayasanın 8. maddesine göre, yürütmenin bir kanadı olarak yer alan Bakanlar Kurulu, genel olarak kanunların uygulanmasıyla ilgili görevleri yerine getirir³⁹.

Dolayısıyla Anayasamızın bir gereği olarak, kanunların uygulanması kapsamında Bakanlar Kurulunca yürütülen görevlerin esas alındığı "hükümetin genel siyasetini belirleme yetkisi" ve "bu yetkinin kullanımından doğan sorumluluk" Bakanlar Kuruluna aittir. "Genel siyaset" kavramından, ülkenin iç ve dış siyaseti anlaşılmalıdır⁴⁰. "Hükümetin genel siyaseti, Bakanlar Kurulu'nun, hukuka ve kendi programına uygun her türlü hedefleridir.⁴¹" Bu millî siyaset şeklinde, kanunlara uygun bir Devlet politikası olarak icra edilir⁴². Bu görev, parlamenter sistemlerde Bakanlar Kurulunun en aslî görevidir ve bir noktada varlık sebebidir. Fakat ülkenin iç ve dış siyasetini tayin ederken ve bunların tatbikini sağlarken meclisin çoğunluğunun eğilimi de göz önünde bulundurulmalıdır⁴³.

2.4. Bakanlar Kurulunun Sorumluluğu

Anayasa m.112 uyarınca ülkenin genel siyaseti dolayısıyla Başbakan ve Bakanlar Kurulunun yüklendiği sorumluluk "kollektif sorumluluk" olarak nitelendirilebilir. Buna göre, Bakanlar Kurulu hükümet olarak kendi genel siyasetinden dolayı güvensizlik oyu alırsa, kollektif sorumluluk ilkesinin bir gereği olarak Başbakan ve tüm bakanlar görevinden çekilir⁴⁴.

Bakanlar Kurulunun ancak siyasî anlamda kollektif sorumluluğundan bahsedilebilir, yani *ortak* cezaî ve hukukî sorumlulukları söz konusu değildir⁴⁵.

Bakanlar Kurulunun siyasî sorumluluğu parlamentoya karşıdır. Parlamento, Bakanlar Kuruluna karşı, Anayasamızın 98. ve 99. maddelerinde belirtilen, "soru", "meclis araştırması", "genel görüşme" veya "gensoru" şeklindeki denetim yollarına başvurabilir. Bunlar içerisinde en etkili olanı gensorudur⁴⁶. Gensoru siyasal sorumluluğun yaptırımını olarak görülen süreci işletmek anlamına gelir.

Anayasa m. 100'de "meclis soruşturması"na yer verilmiştir. Bu da parlamento-nun denetim araçlarından bir tanesidir. Fakat bu yöntem cezaî sorumluluğa ilişkindir.

38 D ERDİMAN, 2013, s.421.

39 ARMAĞAN, 1987, s. 68.

40 TANÖR/YÜZBAŞIOĞLU, 2013, s. 360.

41 D ERDİMAN, 2013, s. 421.

42 ERDOĞAN, Mustafa, **Anayasal Demokrasi**, 7. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005, s. 270.

43 ARSEL, İlhan, **Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları**, Mars Matbaası, Ankara, 1965, s. 411.

44 ÖZBUDUN, 2014, s. 349.

45 GÖREN, Zafer, **Anayasa Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006, s.245.

46 GÖREN, 2006, s. 245.

Bakanlar Kurulu için ortak bir cezaî sorumluluktan bahsedemeyeceğimiz için, parlamento bu aracı, göreviyle ilgili bir suç işlediğine inandığı her bir bakana karşı ayrı ayrı kullanır⁴⁷. Bakanların şahsî suçlarından dolayı soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde 1982 Anayasasında yazılı işlemlerin yapılabilmesi milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması usullerinin işletilmesiyle cereyan eder.

3. 1982 Anayasasına Göre Geçici Bakanlar Kurulunun Konumu, Kuruluşu, Görev Ve Yetkileri

3.1. “Geçici Bakanlar Kurulu” nun Konumu ve Kuruluşu

3.1.1. “Geçici Bakanlar Kurulu” Hakkında Genel Bilgi ve 1982 Anayasasındaki Konumu

“Geçici Bakanlar Kurulu” hukuk sistemimize 1961 Anayasasıyla⁴⁸ giren ve parlamenter hükümet sistemlerinde pek rastlanılmayan⁴⁹ bir kurumdur. Gerçekten, karşılaştırmalı anayasal perspektiften bakıldığında Avrupa’da ve Asya’da; örneğin Japonya’da⁵⁰ bu uygulamaya rastlanmamaktadır dense yeridir. Bilhassa 1960 öncesinde yaşanan seçim hilelerinin önüne geçmek, seçimlerin tüm aşamalarının Anayasada öngörülen ilkelere uygun güven ortamında gerçekleşmesini sağlamak, her türlü kuşkudan uzak ve demokratik, tarafsız bir seçim ortamı oluşturmak ihtiyacından doğan bu müessese⁵¹, 1982 Anayasasında da varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Diğer seçim dönemlerine nazaran hükümetlerin kurulamaması gibi sebeplerle tansiyonun yükseldiği ve siyasal sürecin yoğunlaştığı dönemlerde tarafsızlığın geçici Bakanlar Kurulu ile korunması amaçlanmıştır⁵². Aslında hükümetlerin kurulamaması ya da güvenoyu alamaması durumunda ülkede yeni bir hükümetin kurulamayacak olması ve güvenoyu alamamaktan dolayı veya bir başka sebeple düşmüş bir hükümet yerine, ülkeyi seçime götürecek bir çözüm olmak üzere yeni ve bağımsız davranması amaçlanan geçici bir hükümetin oluşturulması tutarlı da görünmektedir. TBMM’nin seçimlerinin yenilenmesi kararının alındığı andan itibaren, yeni Meclis toplanana kadar görev yapacağı kabul edilse de, “feshedilmiş” böyle bir meclisten bir Bakanlar Kurulunun çıkmasından ziyade, Anayasanın öngördüğü ve aşağıda ifade edilen geçici Bakanlar Kurulu formülü daha meşru ve mantıklı görünmektedir.

Konumuz olan “geçici Bakanlar Kurulu” Batı ülkelerinde ve Bangladeş, Sudan, Libya gibi ülkelerde görülen “geçici hükümet” ile karıştırılmamalıdır. Bu ülkelerde geçici hükümet, olağanüstü durumlarda ortaya çıkan ve ülkeyi, içerisinde bulunduğu kargaşa ortamından kurtarıp meşru siyasal zemine geçirmeyi amaçlayan bir kurum olarak

47 GÖREN, 2006, s. 245.

48 R.G.: 20.7.1961, S. 334.

49 OKŞAR, Mustafa, **Hükümet Sistemleri Önceki Anayasalar ve Özellikle 1982 Anayasası Çerçevesinde Bakanlar Kurulu**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 504.

50 Bakınız: “Yeni Japon Anayasası (I)”, Çeviren: ERGİNAY, Akif, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Ankara 1950, C. 07, S. 1-2, ss: 494-506.

51 Aynı yönde bakınız: OKŞAR, 2013, s. 504 ve aynı yerde referans verilen eserler.

52 Aynı kanaat: ÖZBUDUN, 2014, s. 352.

görülmektedir. 1961 ve 1982 Anayasalarımızın öngördüğü geçici Bakanlar Kurulu ise bir tür hükümet boşluğunun oluşması üzerine, Cumhurbaşkanının seçimleri yenileme kararı alması halinde ortaya çıkan ve seçimleri tarafsız bir şekilde gerçekleştirmeyi amaç edinen ve güvenoyuna tabi olmayan “nev’i şahsına münhasır” (sui generis) bir kurumdur.

Anayasada yazılı olan geçici Bakanlar Kurulunu, 1961 Anayasası sürecinde, 12 Mart dönemi gibi durumlarda kurulan geçici hükümetlerle de karıştırmamak gerekir. Çünkü o dönemlerdeki (Sadi Irmak, Nihat Erim ya da Naim Talu'nun kurduğu ve “partiler üstü hükümetler” de denilebilecek⁵³) hükümetler, seçime gidişi beraberinde getiren bir fesih yetkisinin kullanılmasıyla bağlantılı olarak yapılandırılmış değillerdi. Meselâ, 12 Mart 1971 muhtırasından sonra Türk Silahlı Kuvvetleri'nin istediği teknokrat hükümet, Cumhuriyet Halk Partisi'nden istifa ederek bağımsız hale gelen⁵⁴ Nihat Erim tarafından kurulmuş ve güvenoyu da almıştı. 1974'te Kontenjan Senatörü olan Sadi Irmak tarafından kurulan hükümet⁵⁵ de bir geçiş hükümeti idi. Dolayısıyla bunların en fazla bir geçiş sürecinde görev üstlendikleri söylenebilir. Bu arada, darbe dönemlerinde kurulan Bülent Ulusu Hükümeti ya da 1960 darbesinden sonra Milli Birlik Komitesi bünyesinde oluşturulan “Milli Birlik Komitesi Hükümeti”nin de geçiş sürecinde görev almış, kendine özgü nitelikleri olan “geçiş hükümetleri” olarak addedilmeleri gerekir.

1961 Anayasasının geçici Bakanlar Kuruluna ilişkin maddesi, aynı Anayasanın yapımı sürecinde en çok tartışılan maddelerinden biri olmuştur. Temsilciler Meclisi'nin bu konudaki müzakerelerinin üzerinde durmak, geçici Bakanlar Kurulunun sebebinin daha iyi anlaşılması açısından faydalı olabilir⁵⁶. Temsilciler Meclisi'nde, geçici Bakanlar Kuruluyla ilgili olarak hem olumlu hem de olumsuz görüşler ileri sürülmüştür. Öncelikle geçici Bakanlar Kurulu hakkındaki olumsuz görüşleri sıralayalım:

- 1-) Geçici Bakanlar Kurulunun görevde olduğu süreçte, hükümet yalnızca günlük işlerle ilgilenecek ve ülkenin hem dışişlerinde hem de içişlerinde aksaklıklara sebebiyet verecektir.
- 2-) Güvenoyuna tâbi olmayan bir hükümet, parlâmenter sistemin doğasına aykırıdır.
- 3-) Siyasî hayatımızı güven üzerine kurmalıyız. Oysa bu madde, halkın bir dahaki seçimlere kadar görev yapması arzusuyla seçtiği millî iradeye güvensizlik göstergesidir.
- 4-) Seçimi kazanamayacağını anlayanlar geçici hükümeti tarafgirlikle suçlayabilir.
- 5-) Yüksek dereceli memurların atanması ve azli, bakanların yetkisi dâhilinde olduğu için, geçici bir bakan huzursuzluğa sebebiyet verebilir.
- 6-) Seçimler adlî makamların gözetimindedir. Dolayısıyla seçimlerin güvenliği için siyasî aktörlerde değişiklik yapmak gereksizdir.

53 SOSYAL, Mümtaz, **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, 6. Basım, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1986, s. 125; OKŞAR, 2013, s. 208.

54 33. Türkiye Hükümeti, [https://tr.wikipedia.org/wiki/33. T%C3%BCrkiye_H%C3%BCK%C3%BBmeti](https://tr.wikipedia.org/wiki/33._T%C3%BCrkiye_H%C3%BCK%C3%BBmeti), (erişim tarihi 30.11.2015).

55 Sadi Irmak, https://tr.wikipedia.org/wiki/Sadi_Irmak, (erişim tarihi 30.11.2015).

56 TMTD, Tarih: 20.04.1961, Birleşim: 49, Oturum: 1, s. 11 vd., https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_/d00/c003/tm__00003049.pdf, (erişim tarihi 30.11.2015).

Temsilciler Meclisinde geçici Bakanlar Kurulu hakkında ileri sürülen olumlu görüşleri de şu şekilde sıralayabiliriz;

- 1-) Geçici Bakanlar Kurulu, seçimlerin tarafsız bir hava içerisinde cereyan edebilmesini sağlar.
- 2-) Güvenoyu alamamış bir hükümetin olduğu ortamda hükümet boşluğu var demektir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanının yenileme kararından itibaren seçimler neticelenene dek bu boşluğu dolduracak bir geçici hükümetin varlığı elzemdir. Çünkü hükümete bir seçim yapılamaz.
- 3-) Geçici Bakanlar Kurulu tarafgirlik dedikodularına mahal vermez. Ayrıca bu kurum tarafgirlikle itham edilse dahi halk buna itibar etmeyecektir. Fakat mevcut hükümetle seçime gidilmesi durumunda seçimlerin şaibeli olduğuna dair çok daha fazla ve çok daha ciddi söylentiler ortaya çıkacaktır.
- 4-) Seçimlerin yenilenmesi 45-60 günlük bir süredir. 4 sene iktidarda kalmış bir hükümetin bütün önemli işlerini devre sonuna bırakmış olması beklenemez. Dolayısıyla ülkenin içişlerinde ve dışişlerinde aksaklık meydana geleceği iddiası yersizdir. Ayrıca, ülkenin 4 yıllık geleceğini şekillendirecek olan seçimlerin güvenliği için 60 günlüğüne devlet işlerinin yavaşlaması kabul edilebilir bir durumdur.
- 5-) Adlî organların, seçimlerin güvelliğini gözetme yükümlülüğü 1957 seçimleri sırasında da mevcut idi; fakat Yüksek Seçim Kurulunun, seçimler devam ederken radyo yayını yapılamayacağına dair kararı olmasına rağmen, radyo saat 14'te seçim neticeleri hakkında yayın yapmaya başlamış ve adlî makamlar bu durumun önüne geçememiştir. Ayrıca, Adlî sistem, Millî Savunma Bakanlığı'nın cipleri ve askerleriyle köylerde oy pusulası toplamasına da engel olamamıştır. Dolayısıyla seçimlerin güvenliği için adlî makamlar yeterli değildir, siyasî makamlar kontrol altına alınmalıdır.

Geçici Bakanlar Kurulunun düzenlendiği maddeye ilişkin tartışmalar 1982 Anayasasının yapım sürecinde de devam etmiştir. Bu süreçte ileri sürülen olumlu ve olumsuz görüşler, 1961 Anayasasının yapım aşamasında ileri sürülen görüşlerle hemen hemen aynı doğrultudadır. Farklı olarak, 1961 Anayasasıyla birlikte seçimler tam bir yargı teminatına bağlandığı için artık geçici bir hükümete gerek kalmadığı; geçici bir bakanı kimsenin dikkate almayacağından, bağımsızlık müessesesinin seçim zamanında bakanlık teşkilatlarında gevşekliklere ve düzensizliklere yol açabileceği ve ayrıca maddede anılan üç bakanlık dışında kalan bakanlıkların daha az öneme sahip olmadıkları ileri sürülmüştür. Bu üç bakanlığın seçimin icrası bakımından çok önemli olduğu, bu maddenin 1961'den bu yana geçen yirmi yıllık süreçte çok müspet sonuçlar doğurduğu, dolayısıyla 1982 Anayasasında geçici Bakanlar Kurulunun muhafaza edilmesi gerektiği de ileri sürülen görüşler arasındadır.

3.1.2. Geçici Bakanlar Kurulunun Kuruluşu

1982 Anayasası geçici Bakanlar Kurulu konusunda çok az bir değişiklikle 1961 Anayasasındaki şeklini korumuştur. Değişiklik, hemen aşağıda değinileceği üzere, 1961

Anayasasına göre seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde fiilen mevcut hükümetin Başbakanının geçici Bakanlar Kurulunu kurmakla yetkili addedilmesine karşılık, 1982 Anayasasında Başbakanın da TBMM içinden ya da dışından Cumhurbaşkanınca atanabilmesi noktasında olmuştur. 1961 Anayasasının 109. maddesi ve 1982 Anayasasının 114. maddesine göre, seçim dönemi bitmeden milletvekili genel seçiminin yenilenmesine karar verilmesi halinde, bu karardan başlayarak beş gün içinde, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanlıklarına TBMM içinden veya dışarıdan bağımsızlar Başbakanca atanır.

Cumhurbaşkanınca seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde Bakanlar Kurulu çekilir ve Cumhurbaşkanı geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar. Anayasanın geçici Bakanlar Kurulunun kurulmasına ilişkin hükmü, TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar verildikten sonra, mevcut hükümetten görevi devralmak üzere mutlaka yeni hükümetin kurulması gerektiğini ifade etmiş olmaktadır.

Anayasamızda olağan zamanlarda Başbakanın TBMM üyeleri arasından atanması öngörülmüştür (m.109/2); fakat geçici Bakanlar Kurulu için böyle bir kayıttan söz edilmemiştir. Hükme bakılırsa, 1961 Anayasasından farklı olarak, Başbakanın da yeniden atanabileceğini söylemek mümkündür⁵⁷. Şu hale göre, geçici Bakanlar Kuruluna da başkanlık edecek olan Başbakanın TBMM içinden veya dışarıdan atanabileceği ifade edilebilir⁵⁸. Anayasa m. 109/2' nin, Danışma Meclisi görüşmelerinde, geçici Bakanlar Kurulunun TBMM ile ilişkilerinde güven sorunuyla karşılaşılması için Başbakanın TBMM içinden seçilmesi ve atanması dile getirilince Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanı Aldıkaçtı'nın bunun aksine, Başbakanın dışarıdan da atanabileceğine dair değerlendirmeleri bu kanaatimizi doğrulamaktadır⁵⁹.

Konuya Anayasanın diğer yorum teknikleri ile bakıldığında da, 114/2'nin özel ve hatta özgün hüküm olması dolayısıyla, 109/2'de yer alan daha genel sayılabilecek hükmün kapsamı dışında kaldığı bir gerçektir. Hal böyle de olsa, bu hükmün Anayasanın gerek lâfzı ve gerekse ruhu yönünden yorumlanmasında, geçici Bakanlar Kuruluna atanacak Başbakanın TBMM üyeleri içinden atanması öncelikle değerlendirilmeli, bunun mümkün olmadığı haklı sebeplere dayandırıldıktan sonra takdir yetkisi Başbakanın TBMM dışından atanması şeklinde kullanılmalıdır.

Burada önemli olan bir husus da Başbakanın bağımsızlardan atanmasının gerekli olup olmayacağıdır. 1961 Anayasasında, geçici Bakanlar Kurulunu, ekseriyetle bir siyasal partinin mensubu olan mevcut Başbakanın kuracağı hüküm altına alınmıştır. 1982 Anayasasında ise böyle bir hükme yer verilmemiştir. Anayasanın geçici Bakanlar Kurulunu öngörmesindeki amaca dikkat edilmelidir. Anayasada geçici Bakanlar Kurulu,

57 Aynı kanaat: OKŞAR, 2013, s. 506.

58 DERDİMAN, 2013, s. 430.

59 Aldıkaçtı'nın "Mecliste çoğunluklar vardır, liderler vardır ve bu liderlerin rızasıyla Devlet Başkanı dışarıdan, şartlara bağlı olarak bir «Gentleman agreement»ı şeklinde o başbakanı tayin etmiştir. O başbakan hiçbir zaman güvensizlik oyuyla düşmez. O başbakan zamanı gelince liderler söyler, çekilir, istifa eder gider." Şeklindeki beyanları için bkz; Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Tarih: 03.09.1982, Bileşim: 142, Oturum: 1, s. 462, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c_009/dm__02009142.pdf(erişim tarihi 30.11.2015).

seçimlerin tarafsız bir ortamda gerçekleşmesini sağlamak amacıyla öngörülmüştür. Anayasanın 67. maddesi ve diğer ilgili maddelerinde, Bakanlar Kurulunun başı olan ve her bir bakanın görevlerinin yerine getirilmesinde kendisine karşı sorumlu oldukları Başbakanın, seçimlerin anayasal hükümlere göre cereyan etmesine daha fazla katkı için bağımsızlar arasından seçilmesinin tercih edilmesi hayatın doğal akışının bir gereği olarak görülmelidir. Anayasada böyle bir sınırlama getirilmediğinden bahisle, Başbakanın bir siyasal partinin üyeleri arasından seçilmesi ile seçimlerin anayasal ilkelere uygun olarak yapılmasını bağdaştırmak kolay olmayacaktır. Kaldı ki kurucu iktidar abesle iştiغال etmeyeceği ve geçici Bakanlar Kurulunu kurması için başbakan atanması konusunda 1961 Anayasasından daha farklı olarak, tarafsızlığı sağlamak amacıyla, bağımsızlardan da atama yapılabilmesine imkân veren düzenlemeye gittiği dikkatlerden kaçmamalıdır. Bu noktada, Danışma Meclisi Genel Kurulu görüşmelerinde Anayasa Komisyonu Başkanı Aldıkaçtı'nın farklı düşüncelere yönelik cevabı, Başbakanın mümkün olduğunca bağımsızlar arasından atanması gerektiği şeklinde yorumlanmalıdır⁶⁰.

Geçici Bakanlar Kuruluna, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları TBMM'deki veya Meclis dışındaki⁶¹ bağımsızlardan olmak üzere, siyasî parti gruplarından, oranlarına göre üye alınır. Siyasî parti gruplarından alınacak üye sayısını TBMM Başkanı tespit ederek Başbakana bildirir. Teklif edilen bakanlığı kabul etmeyen veya sonradan çekilen partililer yerine, TBMM içinden veya dışarıdan bağımsızlar atanır.

Bağımsız olarak atanması öngörülen Ulaştırma, Adalet ve İçişleri Bakanlarının seçilmesinde dikkate alınması gereken ölçüt ne olmalıdır sorusu, bu konuda izlenecek yolun bulunmasına yardımcı olacaktır. Burada bağımsız tabiri, bir siyasal partiye mensup olmayan anlamına gelmektedir. Bir kere Türk Medeni Kanunu'nun⁶² 1. maddesinden ilhamla, kanun ya da Anayasanın, lâfzı ve ruhuyla geçerli olacağı, hukukun genel bir ilkesi olarak görülmelidir. Dolayısıyla kanunun ya da Anayasanın konuluş amacıyla bağdaşmayacak bir tutumla, kanuna ya da Anayasaya karşı hile ile, partisinden yeni istifaya etmiş ya da herhangi bir partiye mensup olmasa bile davranışları ve tutumu itibarıyla makûl insan aklında bir siyasal görüşe yakınlığı kanaatini uyandırabilecek kimselerin

60 Anayasa Komisyonu Başkanının "Diğer taraftan, bütün seçim süresince, bir tarafsız Bakanlar Kurulu sorunu, biraz evvel arz etmeye çalıştığım gibi, bizim Anayasa sistemimizle, çoğunluğun iktidar olacağı bir sistemle bağdaşmayan bir tekliftir. Geçici, kısa bir süredir, hiç şüphesiz geçici bir dönem olacaktır; belki 45 gün kabul edilecektir, 60 gün kabul edilecektir seçim kanununda, ayrı bir sorun; fakat ne olursa olsun, çoğunluk sistemi ile bağdaşmayan ve üstelik de üç bağımsız bakan bulmakta güçlük çeken, gerçek bağımsızlık kavramı ile birlikte bağdaşmayan bir yola, bir yönleme başvurulacak ve bu sefer bağımsız kişiler aranmaya başlanacaktır. Bu da işin ciddiyetini daha fazla haleldar edecektir." şeklindeki konuşması (bakınız: Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Tarih: 032.09.1982 Bileşim: 142, Oturum: 2, s. 478) kanaatimizce atamada bağımsızların tercih edilmesinin yararlı olabileceğini de ima etmiş olmaktadır.

61 1961 Anayasasında bu üç bakanlık için yalnızca Meclis içinden bağımsızların seçilebileceği öngörülmüştür. 1982 Anayasasıyla birlikte Meclis içinden olma şartı kaldırılmış ve Meclis dışından bağımsızların da bu bakanlıklara atanabileceği kabul edilmiştir. Bu değişikliğe gerekçe olarak da, çoğu zaman Meclis içinden bağımsız bulunamayışı yahut bulunsa dahi bu bağımsız vekilin pasif oluşu gösterilmiştir; Danışma Meclisi Tutanak Dergisi (DMTD), 1982, C. 9, s. 473, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c_009/dm_02009142.pdf, (erişim tarihi 30.11.2015).

62 Resmi Gazete: 08.12.2001, S. 24607.

bakan olarak atanmaları şeklen mümkün olsa bile Anayasanın güttüğü amaca uygun olamayacaktır⁶³.

Doktrinde bu bakanların geçici Bakanlar Kurulunda görev almaları bakımından Başbakanca atanacağı değerlendirilmesi hâkimdir⁶⁴. Yazarlara göre, Başbakan, Bakanlar Kurulunu kuracaktır⁶⁵. Anayasanın 114/2. maddesindeki “Cumhurbaşkanı geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar” ifadesinde yer alan “Bakanlar Kurulunu kurmak” tan kastın bakanları Başbakanın “ataması” olduğu düşünülebilir. Bu durumda Başbakanca Cumhurbaşkanına hükümetin kurulduğunun bilgisinin verileceği⁶⁶ ileri sürülebilir⁶⁷.

Tüm bu değerlendirmelere rağmen, Bakanlar Kurulu listesinin Cumhurbaşkanınca onaylanması ve böylece her bir bakanın da Cumhurbaşkanınca atanmış olması bizce Anayasaya daha uygun görünmektedir. Bunu bir kısım gerekçelere bağlamak mümkündür;

1-) Her şeyden evvel 114/2’ de geçen “kurmak” kelimesinin “atamak” ya da “görendirmek” gibi anlamlara gelmemesi de ihtimal dairesindedir. Gerek 1961 Anayasa Tasarısı Temsilciler Meclisi görüşmelerinde ve gerekse 1982 Anayasa Tasarısı Danışma Meclisi ya da Milli Güvenlik Konseyi görüşmelerinde “hükümeti Başbakanın kurması” ile ilgili olarak bir konu gündeme gelmemiştir.

Bu durumda “Bakanlar Kurulunun kurulması”, Başbakanın bakanların listesini hazırlayıp, Bakanlar Kurulunu görev üstlenecek aşamaya getirmesi, şeklinde anlaşılmalıya müsaittir. Anayasada yer alan özel bir düzenlemeyle ilgili bazı noktalarda hüküm bulunmaması durumunda daha genel düzenlemeye başvurulması Anayasaya uygun yorumun gereğidir. Anayasa m.109/3’te, normal hallerde kurulan Bakanlar Kurulunun Cumhurbaşkanını tarafından onaylandığında atanmış olacağı belirtilmiştir⁶⁸.

2-) Anayasa Mahkemesi’ nin bir kararındaki⁶⁹ gibi meseleyi yorumlayacak olursak; “Cumhurbaşkanı’ni (Devlet Denetleme Kurulu aracılığıyla kamu kurum ve kuruluşları gibi yerlerde denetleme yetkisiyle ve benzer yetkilerle)⁷⁰ böylesine donatıp güçlendiren,

63 Bu konuda Adalet ve Kalkınma Partisi Milletvekili ve zamanın Adalet Komisyonu Başkanı Ahmet İyimaya’nın aynı yöndeki beyanlar için bakınız: Ahmet İyimaya, “Gündem Siyaset”, Habertürk 21.08.2015, saat: 22.38, <https://www.youtube.com/watch?v=jdEgdXYyKg4>, (erişim tarihi 01.12.2015).

64 Örnek: OKŞAR, 2013, s. 505.

65 Bakınız: MEMİŞ, Emin, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, 6. Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 492, 493; EREN, Abdurrahman, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul, 2014, s. 400.

66 OKŞAR, 2013, s. 505.

67 1961 Anayasasına göre yapılan yorumlarda da 1961 Anayasasının 109. Maddesine göre hükümeti başbakanın kuracağı ifade edilmiştir. Örnek: TANILLİ, **Server, Devlet ve Demokrasi**, Say Yayınları, İstanbul, 1985, s. 366; ARMAÇAN, 1978, s. 121.

68 Aynı kanaat: DERDİMAN, 2013, s. 430.

69 Anayasa Mahkemesi, 27.04.1993 tarihli ve E. 1993/37, K. 1993/18 sayılı Karar, <http://www.kararlar.yeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/19f1ee7a-38be-4c81-97c9-b3e4b3404f99?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, (erişim tarihi 02.12.2015).

70 Parantez içi ifadeler metni açıklayıcı nitelikte olup tarafımızdan eklenmiştir.

parlamente hükümet sistemini bütün gerekleriyle uygulamaya koyan, yürütme yetki ve görevinin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulunca kullanılabilceğini ve yerine getirileceğini belirten kurallar karşısında, kimi atamalarda Cumhurbaşkanı'nın imzasına gerek görmemek, Anayasa'nın 8. maddesine aykırılık oluşturur."

- 3-) TBMM'nin seçimlerin güven içinde ve Anayasa'nın öngördüğü demokratik esaslara göre yenilenmesinde tarafsızlığını daha fazla muhafaza etmesi gereken Bakanlar Kurulunun anayasal açıdan tarafsız ve bağımsız bir Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmasında hiçbir mahsur yoktur. Kaldı ki Cumhurbaşkanı'nın bu tür bir atamadaki onay yetkisi Anayasa'nın 104. maddesinde dile getirilen, Anayasa'nın uygulanmasını gözetme ve Anayasada yer alan organların uyumlu çalışmasını sağlama sorumluluğunun da gereğidir.

Geçici Bakanlar Kurulunun da hükümet olarak, güvenoyu alıp almamak söz konusu olmasa bile, nihayetinde yapılacak işlere, izlenecek yola ilişkin plan program anlamında bir "genel siyaseti" olacaktır. Bu noktadan bakılırsa Bakanlar Kurulunun olağanüstü zamanlarda seçimlerin tarafsız yapılmasına ilişkin görevinin dışında görevler üstleneceği ve günlük hayatın olağan akışını sağlamak gibi görevlerini de yerinde getireceği malumdur. Geçici Bakanlar Kurulunun anayasaya uygun olarak kurulup kurulmadığını ve üstlendiği misyon ve genel siyasetin Anayasaya uygun olup olmadığını, bu misyon ve genel siyasetten sapmaları gözlemek ve değerlendirmek; seçimlerin mümkün olduğunca tarafsızlık içinde gerçekleştirilmesini sağlamaya katkı olmak bakımından Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkisi kapsamında olacaktır. Dolayısıyla Anayasal kurum ve kuralların aksamasının önüne geçmek ile görevli Cumhurbaşkanı'nın bu Bakanlar Kurulu listesini göreve başlarken görmesi ve onaylaması gereklidir.

- 4-) Başbakanın Bakanlar Kurulunu kurduktan sonra Cumhurbaşkanı'na bilgi vereceğine ilişkin görüş de netice itibarıyla devreye Cumhurbaşkanı'na sokmuş olmaktadır. Anayasada kurulmuş bir hükümetin ne zaman göreve başlayacağı yazılı olmadığına, 109/3' te "atama"dan söz edildiğine ve atamanın da göreve başlatıcı kamu hukuku işlemi olduğu düşünülebilceğine göre, kurulsu bile atanmayan hükümet göreve başlayamayacaktır. İşte bu nedenle atama ile Anayasa'nın gereği daha hassasiyetle yerine getirilmiş olmaktadır. Anayasa Mahkemesi de yukarıda değinilen 1993/18 sayılı kararında⁷¹ Cumhurbaşkanı'nın Anayasaya ve kanunlara aykırı kararname haklı olarak imzalamaması gerektiğine işaret etmektedir. Bu durum, geçici Bakanlar Kurulunun teşkilinde bakan atamalarında hukuka aykırılığa ilişkin küçük bir ihtimalin de önüne geçmiş olacaktır.

- 5-) Yaşanan uygulamaya göre TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar verilmesinden sonra geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere atanan Başbakan Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu tarafından imzalanan "Cumhurbaşkanlığı Yüce Katına" başlıklı işlemle kurulan Bakanlar Kurulunda görevlendirilmesi uygun görülen kişilerin karşılardaki bakanlıklara atanmaları "teklif" edilmiştir⁷². Cumhurbaşkanlığına Başkanlığa

71 Anayasa Mahkemesi, 27.04.1993 tarihli ve E. 1993/37, K. 1993/18 sayılı Karar.

72 Başbakanlık Makamının 28 Ağustos 2015 tarihli ve 69471265-300-01/9451 sayılı yazıları, Nakleden: USLU,

yazılan cevabı yazıda Başbakanlığın yazısında teklif ettiği bakanların atandığı belirtilmiştir⁷³.

Geçici Bakanlar Kurulu, seçimlerin yenilenmesi kararının Resmî Gazete' de ilânından itibaren beş gün içinde kurulur. Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz. Geçici Bakanlar Kurulu seçim süresince ve yeni Meclis toplanıncaya kadar vazife görür⁷⁴.

3.1.3. Geçici Bakanlar Kurulunu Hazırlayıcı Ön Şart: TBMM Seçimlerinin Yenilenmesi (Bir Anlamda TBMM'nin Feshi)

3.1.3.1. Deyim Sorunu ve Genel Değerlendirme

Geçici Bakanlar Kurulu, Anayasamızın 116. maddesi gereğince seçimlerin yenilenmesi kararının verilmiş olması durumunda söz konusu olur. Bu maddeye göre, kısaca, Cumhurbaşkanının seçimleri yenileme kararı alabilmesi için; Bakanlar Kurulunun, 110. maddede belirtilen güvenoyunu alamaması ve 99. madde veya 111. madde uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmüş olması üzerine kırk beş gün içinde yeni Bakanlar Kurulu kurulamamış veya kurulduğu halde güvenoyu alamamış olması gerekir. Dolayısıyla, geçici Bakanlar Kurulunun kurulabilmesinin ön şartı Cumhurbaşkanı tarafından TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar verilmiş (aynı olmasa bile bunun yerine kullanılabilen deyimle "TBMM'nin feshedilmiş") olmasıdır.

Cumhurbaşkanı 1982 Anayasasında, yazılı şartların varlığı halinde TBMM'yi fesih yetkisini kullanmak ya da kullanmamak gibi bir takdir yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanının, şartların varlığına bağlı olarak TBMM seçimlerinin yenilenmesini takdir etmesi halinde, "TBMM'nin feshi" derhal seçimlere gitmeyi gerektiren şart işlemidir. Diğer bir deyişle kullanılan fesih yetkisiyle birlikte derhal seçimlere gitmekle de bağlanılmış olur.

Burada deyim sorununa değinmekte fayda vardır. Parlamenter sistemlerde yasanın yürütmeyi denetim yetkisini kullanırken yürütmenin de yasamaya karşı kullanabileceği bir denetim yetkisi öngörülmüş ve buna genel olarak *fesih yetkisi* adı verilmiştir. Demokrasilerde millet egemenliğinin bir gereği olan milletin temsiline hiçbir suretle ara verilemeyeceği prensibi, fesih yetkisinin anayasalarda genellikle *seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi* gibi ifadelerle yer almasına neden olmuştur.

Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında bu durumu en iyi ifade eden Anayasalardan birisi olan 2000 Finlandiya Anayasası "olağanüstü parlamento seçimleri" tabirine yer vererek⁷⁵ seçimlere gidilmek kaydıyla fesih yetkisinin kullanılacağını ifade etmiş olmaktadır. Bizim Anayasamızda ise bundan daha kesin bir anlam içeren ve seçimlere gidilmesi şartını açıkça zorunlu kabul eden "TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar vermek" ifadesi kullanılmıştır.

Forhat, Geçici Bakanlar Kurulu ya da Seçim Hükümeti, <http://webunya.com/gecici-bakanlar-kurulu-ya-da-secim-hukumeti>, (erişim tarihi 02.12.2015).

73 Cumhurbaşkanlığının 28 Ağustos 2015 tarihli ve 68244839-150.01-5-517 sayılı yazıları, nakleden: USLU, (2015).

74 Aynı kanaat: ARMAĞAN, 1978, s. 121-122.

75 ASLAN, Volkan, "Son Anayasa Değişiklikleri Işığında Finlandiya Hükümet Sistemi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Ankara, 2015, S. 119, s. 50.

Böylelikle yasama organının yeni bir yasama dönemine kadar yapısı yenilenmeden çalışmasına ilişkin bir güvence ve yapının çalışmalarına devam edebilecek şekilde yenilenmesi söz konusu olmaktadır. 1982 Anayasa tasarısı hazırlık görüşmelerinde “fesih” ve “meclisin yenilenmesi” tabirlerinin bu yönden farklı olduğuna dikkat çeken Anayasa Komisyon Başkanı Aldıkaçtı da “Fesihte milletvekilleri bu sıfatlarını kaybederler, yani feshе uğrayan bir parlamento ortadan silinir. Milletvekillerinin milletvekillik sıfatları kalmaz. Hâlbuki bizim sistemimizde(1961 Anayasasında) meclisin yenilenmesi şeklinde kabul edilmiştir. Millî egemenlik ilkesinin bir devamı olarak ve özellikle bizde meclisin istirrarı, meclisin devamlılığı, meclisin daima var olduğu felsefesine dayanarak, yeni meclis toplanıncaya kadar eskisi görevine devam eder... Hâlbuki (seçimlerin yenilenmesi tabirini benimsediğimiz)⁷⁶ bizim sistemimizde meclis, yeni meclis toplanıncaya kadar görevine devam etmekte; fakat seçimler erken bir tarihe alınmaktadır⁷⁷” diyerek konuya açıklık getirmektedir. Örneğin, 1947 tarihli Japon Anayasasının 54. maddesinin, iki meclisli parlamentodan “müessiller meclisi” nin dağıtılması halinde “müşavirler meclisi” nin de kapalı kalacağına ve zorunlu hallerde bakanlar kurulunun müşavirler meclisini toplantıya çağırabileceğine ilişkin hükmü⁷⁸ Aldıkaçtı'nın tarif ettiği anlamda bir fesih kurumunu ifade etmektedir.

Hal böyle olsa da 1949 Alman Anayasası gibi bir kısım Anayasalarda seçimlerin yenilenmesi gibi deyimler yerine “fesih” tabiri de kullanılmaktadır. Bu deyim meclisin çalışmalarını sonlandırıcı bir anlam yüklenmedikten ve seçimlerin yenilenmesi anlamı kastedildikten sonra, fesih yetkisi tabirinin kullanılmasında kanaatimizce bir sakınca bulunmaz. Kaldı ki yanlış da olsa “meşhur” adı “fesih” olan bir kurumun bu adla anılması izahatı da kolaylaştırabilir. Nitekim Aldıkaçtı'ya göre de “Meclisin yenilenmesi dendiği zaman, Batıdaki fesih müessesesinin bir türü anlaşılmalıdır.”⁷⁹

Anayasamızın ifadesinden yola çıkılacak olursa Cumhurbaşkanının kullandığı seçimlerin yenilenmesine karar verme yetkisi, tıpkı “kanunları Resmi Gazete’ de yayımlamak”ta olduğu gibi, iki boyutlu bir yetkidir⁸⁰. Cumhurbaşkanı seçimlerin yenilenmesine karar vermekle, hem TBMM'nin seçimlerinin yenilenmesini ve hem de mevcut parlamentonun görevine devam etmemesini istemektedir.

Anayasamızda yer verilen, seçimlerin yenilenmesi anlamındaki fesih ile ortaya çıkan sonuç, parlamentonun yeni milletvekili genel seçimlerine kadar, bir yasama dönemi görevde kalmasının ortadan kalkmasıdır. Seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi, feshedilmiş parlamentonun seçimlerin yenilenmesine karar verildiği anda faaliyetlerine son vermesi olarak görülemez. Her şeyden evvel bu devlet organlarının

76 Parantez içi tarafımızdan eklenmiştir.

77 DMTD, Tarih: 03.09.1982, Birleşim: 142, Oturum: 1, s. 462, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c_009/dm_02009142.pdf, (erişim tarihi 30.11.2015).

78 Yeni Japon Anayasası (I), s. 500.

79 DMTD, Tarih: 03.09.1982, Birleşim: 142, Oturum: 1, s. 462, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c_009/dm_02009142.pdf, (erişim tarihi 30.11.2015).

80 Kanunların Cumhurbaşkanınca Resmi Gazetede Yayımlanması, onaylama ve yayımlama olmak üzere 2 aşamalı bir yetki olduğuna ilişkin olarak bakınız: SOYSAL, 1986, s. 305; DERDİMAN, 2013, s. 356.

devamlılığının, devletin devamlılığının gereğidir. Bu nedenle yeni yapılacak seçimlerden sonra TBMM'nin çalışması şartı olan yeni başkanlık divanı oluşturulana kadar mevcut meclisin faaliyetleri devam edecektir. Hatta başkanlık divanı, ilk başta milletvekillerinin yemin etmesi için gerekli ve şart olduğuna göre, meclis çalışmalarının milletvekillerinin yeminiyle başlayacağı izahatın varestedir. İşte seçimlerin yenilenmesine karar vermekle kastedilen, TBMM'nin yeni seçilen üyeleriyle oluşan yeni yapısı göreve başlayana kadar faaliyetlerine devam etmesi kayıt ve şartını içeren feshtir.

3.1.3.2. "Meclisin Feshi" Olgusunun Hukuk Düzenindeki Yeri

3.1.3.2.1. Türk Hukukunda

Ülkemizde fesih kurumuna ilk olarak 1924 Anayasasının tasarısında yer verilmiştir. Yunus Nadi Başkanlığındaki Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı tasarının 25. maddesinde Cumhurbaşkanına, hükümetin görüşünü alarak Meclisi feshetme yetkisi verilmiş; ancak Meclis görüşmeleri sırasında reddedilen bu madde 1924 Anayasasında kendisine yer bulamamıştır⁸¹. 1961 Anayasasının yapımı aşamasında yeniden gündeme gelen fesih kurumu, bu kez Meclis tarafından da kabul görmüş ve böylece anayasal bir norm niteliği kazanmıştır. 1961 Anayasasıyla hukuk sistemimize giren bu kurum, 1982 Anayasasıyla da varlığını sürdürmüştür.

1961 Anayasasında fesih için, Bakanlar Kurulunun güvensizlik oyuyla on sekiz aylık bir süreçte iki kez düşürülmüş olması ve üçüncü kez güvensizlik oyu almış olması gerekiyordu. Bunun yanı sıra Cumhurbaşkanının fesih yetkisini kullanması Başbakanın talebine bağlıydı. Dolayısıyla 1961 Anayasası sürecinde fesih mekanizması işletilememiş ve yürütmedeki tikanlıkların önüne geçilememiştir⁸². Bu süreçte yaşanan hükümet bunalımlarına çözüm getirmek amacıyla 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanının fesih yetkisini kullanması kolaylaştırılmıştır; ayrıca bu yetkiyi kullanması için Başbakanın talebi aranmamıştır.

1961 Anayasasının yapımı sürecinde Meclisin Cumhurbaşkanı tarafından feshi hakkında lehte ve aleyhte birçok görüş ileri sürülmüştür. Bunlardan aleyhte olanların bir kısmı şu şekilde sıralanabilir⁸³;

- 1-) Sorumsuz bir Cumhurbaşkanına böyle bir yetkinin verilmesi çok tehlikelidir.
- 2-) Başbakan ve Cumhurbaşkanı çoğu zaman aynı siyasî eğilimdedir. Dolayısıyla Meclisi kendi siyasî menfaatlerine uygun hale getirmek için fesih konusunda işbirliği yapabilirler. Meclis Başkanlarının görüşü de bağlayıcı olmadığına göre, icranın yasama üzerinde hâkimiyeti söz konusu olabilir.
- 3-) Meclis sürekli fesih korkusuyla karşı karşıya kalacak ve murakebe yani denetim vazifesini yapmaktan çekinir hale gelecektir.

81 AKYOL, Taha, **Atatürk'ün İhtilal Hukuku**, Doğan Kitap, İstanbul, 2012, s. 425-430.

82 TURHAN, Mehmet, "Parlamentonun Feshiyle İlgili Bir Dava", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1983, C. 1, S. 1, s. 358.

83 TMTD, Tarih: 20.04.1961, Birleşim: 49, Oturum: 1, s. 11 vd., https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/1M_/d00/c003/tm_00003049.pdf, (erişim tarihi 30.11.2015).

Bu süreçte, Cumhurbaşkanının Meclisi fesih yetkisine sahip olması gerektiğini düşünenler ise şu görüşleri ileri sürmüşlerdir⁸⁴;

- 1-) İlgili madde, fesih yetkisinin zararlarını engellemeye yönelik gerekli tedbirleri almıştır.
- 2-) Asıl fesih yetkisi kullanan sorumsuz bir Cumhurbaşkanı değil, sorumlu bir Başbakanıdır⁸⁵.
- 3-) Ayrıca Meclis Başkanlarının da görüşüne başvurulması öngörülmüştür. Meclis Başkanlarının görüşü her ne kadar bağlayıcı olmasa da bu görüşlerin manevî bir etkiye sahip olduğunu kabul etmek gerekir.

Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesi kararı verebilmesi için Başbakanın talebinin gerekliliği 1982 Anayasasının tasarısında da vardır. Fakat tasarı Danışma Meclisinde görüşülürken, Başbakanın talebinin aranmamasının daha yerinde olacağı kanısına varılmış ve bu kısım metinden çıkarılmıştır. Buna gerekçe olarak da, Başbakana talep yetkisi verilmesinin millî iradeye aykırılık teşkil edeceği ileri sürülmüştür. Çünkü Başbakanın talep yetkisi olması durumunda Meclis, "ben Başbakanı düşürürsem o da beni düşürür" endişesi içerisinde olacaktır⁸⁶.

Cumhurbaşkanına seçimleri yenileme yetkisinin verilmesine dair Danışma Meclisinde ileri sürülen görüşler, Temsilciler Meclisinde ileri sürülen görüşlerle benzerlik arz etmektedir. Ek olarak, 1961 Anayasasında da bu müesseseye yer verilmiş olmasına rağmen, yirmi yıldır herhangi bir faydasının görülmediği şeklinde eleştiriler yöneltilmiştir. Fakat bu eleştiriler, 1961 Anayasasında bu sistemin işlemlerini neredeyse imkânsız kılacak kadar zor koşulların öngörüldüğü, yeni Anayasada bu koşulların değiştirileceği ve sisteme işlerlik kazandırılacağı, dolayısıyla tekrar düzenlenecek olan bu yetkinin hükümet tıkanıklıklarını giderecek ciddi bir mekanizma işlevi göreceği şeklinde cevap bulmuştur⁸⁷.

3.1.3.2.2. Karşılaştırmalı Hukukta

Öncelikle belirtmek gerekir ki; karşılaştırmalı hukukta fesih kurumu genel olarak Anayasalarda yer alan bir kurumdur: Örneğin 1919 Finlandiya Anayasası, Cumhurbaşkanına fesih yetkisi tanımıştır. Bu yetki Finlandiya'da Cumhurbaşkanı tarafından 7 kez kullanılmıştır⁸⁸. "Fin Cumhurbaşkanı, siyasi gücünü parlamento çoğunluğundan almadığı için, Cumhurbaşkanının fesih sonrası oluşacak parlamento hususunda endişelenmesine de

84 TMTD, Tarih: 20.04.1961, Birleşim: 49, Oturum: 1, s. 11 vd., https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_00003049.pdf, (erişim tarihi 30.11.2015).

85 Çünkü 1961 Anayasasına göre, Cumhurbaşkanı, bu yetkiyi Başbakanın talebi olmaksızın kullanamaz.

86 DMTD, Tarih: 03.09.1982, Birleşim: 142, Oturum: 1, s. 460 vd., https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_02009142.pdf, (erişim tarihi 30.11.2015).

87 DMTD, Tarih: 03.09.1982, Birleşim: 142, Oturum: 1, s. 460 vd., https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_02009142.pdf, (erişim tarihi 30.11.2015).

88 ŞEN, İlker Gökhan, "1999'dan 2000'e Finlandiya: Anayasal ve Siyasî Gelişmeler", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2005, C. 7, S. 2, s. 246.

gerek yoktu.⁸⁹ Finlandiya için geçerli bu alıntının, siyasal düşüncelerle fesih yetkisinin kullanılmasına dikkat çekici yönü açıktır.

Aynı şekilde 1976 tarihli Portekiz Anayasası da Cumhurbaşkanına meclis seçimlerini yenileme yetkisi veren anayasalar arasındadır⁹⁰. Mesela 2001 yılının Aralık ayında, (Başbakan Guterres'in istifasından bir hafta sonra) Cumhurbaşkanı Sampaio 1976 Anayasasının verdiği bu yetkiyi kullanmış ve Cumhuriyet Meclisini feshetmiştir⁹¹. Cumhurbaşkanının bu yetkisini kullanmakta, Başbakanı azletmek istemesi ya da yeni bir hükümetin kurulmasını istememesi gibi olguların etkili olduğu değerlendirilebilir.

En yeni tarihli anayasalardan bir tanesi olan ve hazırlanırken diğer dünya ülkelerinin anayasalarından esinlenilmiş olan 2010 tarihli Kırgız Anayasası⁹² da devlet başkanına fesih yetkisi tanıyan anayasalar arasında yer almaktadır (m. 64). Yine bu kuruma yer veren anayasalara örnek olarak İtalya⁹³ (m.88), Rusya⁹⁴ (m.117), Japonya (m.7,m.69), Fransa⁹⁵ (m.12), Portekiz⁹⁶(m.133/e, m.172), Almanya⁹⁷(m.63, m.68) ve İspanya⁹⁸(m.115) Anayasaları da sayılabilir.

Almanya ve İspanya Anayasalarında fesih kurumuyla ilgili farklı bir uygulamaya yer verilmiştir. Bu uygulama "yapıcı güvensizlik oyu" olarak adlandırılır⁹⁹. "Yapıcı güvensizlik oyu, parlâmenter sistemde bir hükümetin ancak yeni başbakanın seçilmesiyle birlikte düşürülebilmesidir.¹⁰⁰" Bu uygulama da hükümet istikrarsızlıklarını gidermeye yöneliktir; fakat bir takım olumsuz sonuçlar da doğurabilir. Örneğin, yeni bir hükümet alternatifinin oluşturulamaması yüzünden, siyasî etkinliği olmayan bir hükümetin düşürülebilmesinin önü kapatılmış olur. Bu nedenle hükümet bunalımları ortaya çıkabilir. Bu sorunu çözmek için Alman Anayasası Cumhurbaşkanına fesih yetkisi tanımıştır¹⁰¹.

89 ŞEN, **2005**, s. 244.

90 Portekiz Anayasasının Türkçe metni için bakınız.; <http://nezhidagdeviren.com.tr/index.php/tr/kutuphane/25-ulke-anayasalari/69-portekiz-anayasasi>, (erişim tarihi 03.12.2015).

91 İlgili haber için bkz; ntv arşiv, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/127382.asp>, (erişim tarihi 03.12.2015).

92 Türk Cumhuriyetleri Anayasaları, TÜRKPA Yayınları:4, Ankara, 2012, s. 99 vd., <http://www.turk-pa.org/documents/turk-t.pdf>, (erişim tarihi 10.02.2016).

93 İtalya Cumhuriyeti Anayasası, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/10-%C4%BOTALYA%20319-354.pdf>, (erişim tarihi 10.02.2016).

94 Rusya Federasyonu Anayasası, Türk Anayasa Hukuku Sitesi, <http://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm>, (erişim tarihi 05.01.2016).

95 Fransa Anayasası, [https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/Fransa-TR\(4.10.1958\).pdf](https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/Fransa-TR(4.10.1958).pdf), (erişim tarihi 05.01.2016).

96 Portekiz Cumhuriyeti Anayasası, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/13-PORTEK%C4%B0Z%20439-532.pdf>, (erişim tarihi 05.01.2016).

97 Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/08-ALM ANYA%20209-276.pdf>, (erişim tarihi 18.12.2015).

98 İspanya Anayasası, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/14-%C4%BOSPANYA%20533-584.pdf>, (erişim tarihi 18.12.2015).

99 YAZICI, **2013**, s. 173-175.

100 YAZICI, **2013**, s.173.

101 YAZICI, **2013**, s.174.

3.1.3.3. Seçimlerin Yenilenmesinin (Fesih) Maddî Şartı: Süresi İçinde Hükümetin Kurulamayışı ya da Güvenoyu Alamayışı

1982 Anayasamız yasamanın feshi için öngördüğü şartlar içerisinde, hükümetin kurulamaması, kurulsada dahi güvenoyu alamaması veya güvensizlik oylarıyla düşürülmesi hallerini saymıştır. Aşağıda değinilen hükümlere bakıldığında bu şartlar hükümetin kurulamamış ya da güvenoyu alamamış olmasında yoğunlaşmaktadır.

1982 Anayasasındaki Cumhurbaşkanına Meclis seçimlerini yenileme yetkisi veren hüküm, karşılaştırmalı hukukta olduğu gibi, parlamenter sistemlerde yasama ve yürütmenin birbirini frenlemesi ve dengelemesi prensibine uygundur. TBMM'nin hükümeti güvensizlik oyuyla düşürebilmesi gibi bir denetim yetkisine karşılık yürütmeye de TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar verebilme (fesih) yetkisi tanınmış olmaktadır¹⁰². Bu hükmü yasama ile yürütme arasındaki güç dengesinin bir unsuru olarak değil de daha çok, hükümetlerin bir türlü kurulamayışlarının ülkede meydana getirebileceği bir bunalmı önleme aracı olarak ele almak gerektiğini ileri süren düşünceye hak vermek gereklidir¹⁰³. 1982 Anayasasının bu hükmü nihayetinde hükümetin kurulmasını çabuklaştırıcı ve parlamentoyu şu ya da bu şekilde bir hükümet kurmaya zorlayıcı niteliği¹⁰⁴ itibarıyla anayasa hukuku alanında öngörülen bir yaptırımdır.

Fakat uygulamada yukarıda söylendiği üzere farklı durumlarda karşılaşılabilmesi muhtemeldir. Türk siyasal gelişmelerinde 1961 Anayasasından bu yana mevcut olan, seçimlerin yenilenmesine karar verme yetkisi ilk kez 7 Haziran 2015 seçimlerinden hemen sonra kullanılmıştır. 1 Kasım 2015'te yapılan seçimler için özellikle koalisyon hükümetlerinin ülke ihtiyaçlarına cevap veremeyeceği gibi beyanlar öne sürülmüştür. Dolayısıyla 7 Haziran seçimlerinin yenilenmesinde, koalisyon hükümetlerinin yararlı olmayacağı düşüncesinden hareketle daha istikrarlı görülen tek parti hükümeti kurulabilmesine ilişkin "sevk edici" izlenim dikkat çekmektedir.

Anayasa m. 116'da, Cumhurbaşkanının fesih kararı verebilmesi için Bakanlar Kurulunun 45 gün içerisinde kurulamamış yahut kurulduğu halde güvenoyu alamamış olması aranmıştır. Madde 110'da öngörülen güvenoyu, Bakanlar Kurulunun kurulabilmesi için değil; görevine devam edebilmesi için zorunludur. Buna "görev başlangıcındaki güvenoyu" denir¹⁰⁵. Anayasamızın 111. maddesinde bahsedilen güvenoyu ise, güvenoyu almış ve görevine devam etmekte olan bir hükümetin meclisteki çoğunluğunu araştırmak veya gözler önüne sermek amacıyla gerekli gördüğü hallerde güven isteminde bulunması neticesinde gerçekleşir. Hükümet adına güven isteminde bulunma yetkisi yalnızca Başbakan'a aittir¹⁰⁶. Anayasa m. 99'daki güvenoyu ise, yine güvenoyunu alarak göreve başlayan ve devam etmekte olan bir hükümet hakkında söz konusu olur. Burada, yasama organının hükümeti denetlemek amacıyla verdiği gensoru önergesi neticesinde

102 Aynı kanaat: EREN, 2014, s. 389.

103 SOYSAL, 1986, s. 312.

104 SOYSAL, 1986, s. 332.

105 GÖZLER, 2015, s. 337.

106 ÖZBUDUN, 2014, s. 351.

yapılan bir güven oylamasıyla karşılaşılıyor. Gensoru, hükümete yönelik en etkili siyasî denetim aracıdır; fakat etkili olup olmaması hükümetin meclisteki çoğunluğuna göre değişir¹⁰⁷. Gerek güven istemi gerekse güvensizlik önergesi neticesinde yapılan güven oylaması, “görev sırasındaki güven oylaması” olarak adlandırılabilir.

Anayasamız görev başlangıcındaki güven oylaması ile görev sırasındaki güven oylamasında aynı çoğunluğu öngörmemiştir. Görev başlangıcında Bakanlar Kurulunun göreve devam edebilmesi için alelâde çoğunluk yeterli görülürken (110. maddede herhangi bir çoğunluk belirtilmediği için m. 96’daki karar yeter sayısı geçerlidir); görevine devam etmekte olan Bakanlar Kurulunun güvensizlik önergesi yahut güven istemi neticesinde düşürülebilmesi için nitelikli çoğunluk şart koşulmuştur(m. 99/5, m. 111/3). Ayrıca güvensizlik önergesinin oylanmasında yalnızca güvensizlik oyları sayılır (m.99/5). Anayasa koyucu bu düzenlemelerle hükümete istikrar kazandırmayı amaçlamıştır¹⁰⁸.

Güvenoyu alamayan veya güvensizlik oyuyla düşürülen bir Bakanlar Kurulunun varlığı halinde yeni Bakanlar Kurulu için kırk beş günlük süre tanınmıştır(Anayasa m.116). Bu süre içerisinde yeni bir hükümet kurulamazsa veya kurulsa bile güvenoyu alamazsa Meclis feshedilir.

Burada tartışılması gereken bir konu Anayasada yer alan seçimlerin yenilenmesi için gerekli sürenin kullanılması ve aşamanın nasıl kat edilmesi gerektiğidir. Parlamenter sistemlerde bir yasama döneminin başlaması halinde hükümetin kurulması, hemen harekete geçilmesi gereken bir husustur. 45 günlük süre, hükümeti kurmak üzere TBMM’den bir milletvekilinin Başbakan olarak görevlendirildiği tarihten itibaren başlayacaktır. Örneğin, 45 günlük sürenin, yasama döneminin başlangıcında TBMM Başkanlık Divanı’nın kurulmasıyla başlamış olması düşünülmemelidir. Anayasanın öngördüğü 45 günün de gereğine uygun olarak tüketilmesi gerekir. Başbakanın 45 gün içinde tüm alternatifleri değerlendirmesine, işlevselleştirmesine veya tüm imkânları zorlamasına rağmen hükümet kurulamadığı anlaşılmalıdır. Her ne kadar, başka alternatiflerin sonuç vermeyeceğinin kesin olduğu gerekçesiyle Anayasanın emredici şekilde belirttiği 45 günlük süre henüz dolmadan, sürenin bitimine birkaç ya da daha fazla gün kalmışken iade edilen başbakanlık görevinden sonra, geri kalan sürede Cumhurbaşkanınca hükümeti kurmak üzere yeni bir Başbakan görevlendirmeden sürenin dolmasını beklemek ve süre bu şekilde dolunca da seçimlerin yenilenmesine karar vermek, Anayasada açıkça yasaklanmış olmasa da kamusal işlemlerde en azından “şekil ve usûl” bakımından hukuka aykırıdır. Özel hukukta, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda (m. 2 ve 3) yer alan ve kamu hukukunda da “hukukun genel bir ilkesi” olarak kabul edilmesi gereken iyiniyet (sübjektif hüsnüniyet ve objektif hüsnüniyet) kuralları, böyle bir işlemi yerine göre bariz bir hata kabilinden yoklukla ya da butlanla batıl hale getirebilecek etkiyi haizdirler. Konumuzla ilgili olarak Anayasada “feshih” şartlarından birisi olarak yer alan, örneğin Bakanlar Kurulunun seçimlerden sonra öngörülen sürede kurulamayışından dolayı geçici Bakanlar Kurulunun kurulması işlemi;

107 TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, 2015, s. 195.

108 ÖZBUDUN, 2014, s.351.

- 1-) Cumhurbaşkanınca 45 günlük sürenin hükümet kurmak amacına "tam uygun" olarak kullanılmak üzere görevlendirmeler yapılmasına rağmen hükümetin kurulamamış olması;
- 2-) Cumhurbaşkanının TBMM'nin görüşünü alarak TBMM'yi derhal yeniden seçimlere gitmek kaydıyla feshetmesi;
- 3-) Fesih kararının Resmi Gazete'de yayımlanmasından sonra süresi içinde bir Başbakan ataması ve Başbakanın da hükümeti kurması; olmak üzere "zincir işlem"dir.¹⁰⁹ Bunlardan sonuncusu, kendisinden önceki 2 aşamanın üzerine bina edilen, bu 2 işlemin hukuka uygun olması şartıyla hüküm ifade eden bir sonuç işlemidir.

Cumhurbaşkanına verilen, hükümetin kurulamayışından dolayı TBMM'yi feshedebilecek yetkisi; her bir milletvekiline verdiği hükümeti kurma görevinden sonuç alınamayacağı anlaşıldığında görevi bir başka milletvekiline vererek, 45 gün içinde güvenoyu alabilecek bir hükümetin kurulmasına olabildiğince katkı sağlayacak çabalara rağmen, artık "hükümet kurulamayacağı inancının genel olarak zuhur etmesiyle" kullanılabilecek bir yetkidir. Fesih yetkisinin yukarıya alınan örnek durum için belirtilen hal ve şartlarda kullanılabilmesi her şeyden evvel somut bir şekil şartının tamam olmasına, 45 günlük sürenin hükümet kurma görevinin "tam ifasında" kat edilmesinin sağlanmasına bağlıdır. Hükümeti kurma görevinin yerine getirilemeyeşinden bahisle 45 günlük süreden evvel iadesi halinde, bu 45 günlük süreden geri kalan kısmında da hükümeti kurma görevinin bir başkasına verilerek doldurulması "bağlı yetki" addedilen şekil şartı olarak görülmelidir. Anayasanın amir hükmü karşısında Cumhurbaşkanının, hükümetin kurulmasının imkânsız hale geldiğini gerekçe göstererek, bu 45 günlük sürenin kalan kısmında görevi bir başka milletvekiline vermeye gerek görmeden 45. günün dolmasına kadar durağan şekilde beklemesinin hukuka uygun olduğunu iddia etmek zordur. Böyle bir beklemenin, ancak 45. günün görevlendirmelerle tüketilmesinin akabinde hukukî olacağı düşünülebilir. 45 gün dolana kadar kalan kısımda hükümeti kurma görevinin bir başka milletvekiline verilmesi en azından bir şekle ve bir o kadar da sebebe uygunluk şartıdır. Yeni hükümet kurma formül ve arayışlarını işlevsiz hale getirmek şeklindeki bu durağan (selbî) işlem, yoklukla ya da iptal edilebilirlikle malûl işlem olarak addedilmelidir. Yukarıda söylendiği gibi 45. günün tamamlanmamasından dolayı hukuka aykırılığı görülen bu işlem, buna bağlı olan TBMM'nin feshini de hukuka aykırı hale getirir. Çünkü, 45 gün içinde hükümetin kurulamamış olması fesih işleminin kurucu unsurudur. Bu kurucu unsur hukuka aykırı olunca işlem de en azından şekil ve sebep yönünden hukuka aykırı olur. Bir zincir işlemin son halkası olan geçici Bakanlar Kurulunun kurulmasındaki kurucu unsur da TBMM'nin feshi olacağına göre, hukuka aykırı fesih, geçici Bakanlar Kurulunun kurulması için bir Başbakan atanmasını ve kurulmuş geçici Bakanlar Kurulunu hukuka aykırı hale getirir. Bu arada örneğin, 45. günün tamamlanması için kalan sürede siyasal parti liderlerinin hükümet kurulması sürecinde bulunmayacakları ya da görev almayacakları gibi beyanlarını dahi görevlendirme yapmamanın gerekçesi addetmek, kanaatimizce, hükümetin kurulmasının imkânsız olacağı sonucuna varmaya tek başına yetmeyeceği

109 DERDİMAN, R. Cengiz, **İdare Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Aktüel Yayınları, Bursa, 2015, s. 150, 151.

gibi, böyle bir gerekçenin şekil eksikliğini giderici nitelikte olduğunu söylemek de zor olacaktır.

3.1.3.4. Fesih Usûlü

Cumhurbaşkanı m. 116'da öngörülen şartların gerçekleşmesiyle Meclis Başkanına danışarak genel seçimleri yenileme kararı alabilir. Örneğin, TBMM seçimlerinin yenilenmesi-ne dair Cumhurbaşkanı tarafından verilen 24.08.2015 tarihli karar şu şekildedir¹¹⁰:

"7 Haziran 2015 tarihinde yapılan 25. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonrasında, TBMM Başkanlık Divanı seçiminin yapıldığı 09.07.2015 tarihinden itibaren 45 günlük sürede Bakanlar Kurulu kurulamadığından, TBMM Başkanı ile istişare edilerek Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 104 üncü ve 116 ncı maddeleri gereğince TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar verilmiştir."

Görüldüğü gibi, Cumhurbaşkanı gerekli şartların oluştuğundan bahisle, Meclis Başkanına danışarak seçimleri yenileme kararı almış ve bu kararı Başbakanlığa bildirmiştir. 25.08.2015 tarihinde de bu karar Resmî Gazete' de ilan edilmiştir¹¹¹. Yine aynı tarihte ilan edilen Yüksek Seçim Kurulu'nun 1541 sayılı Kararına göre¹¹², 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun 8. maddesi uyarınca seçim dönemi bitmeden Cumhurbaşkanınca seçimlerin yenilenmesi kararının alınması durumunda, bu kararın verildiği doksanıncı günden sonra gelen ilk pazar günü, seçim tarihi olarak belirlenir. Fakat YSK tarafından, bu Kanun'un 9. maddesi ve Anayasanın 79. maddesi uyarınca Yüksek Seçim Kurulunun seçim tarihi olarak daha erken bir tarihi belirleyebileceğine karar verilmiş ve seçim tarihi 1 Kasım 2015 olarak tayin edilmiştir.

Fesih yetkisinin kullanılabilmesine dair kimi anayasalarda belirli zaman aralıkları öngörülmüş olabilir. Meselâ Alman Anayasasının 115g/son maddesinde milli savunmanın fiilen hayata geçirildiği hallerde Federal Meclisin "feshedilemeyeceği" hükme bağlanmıştır. Fakat 1982 Türk Anayasasında fesih yetkisinin belli bir zaman aralığı içinde kullanılması ya da kullanılmaması gibi bir sınırlamaya yer verilmemiştir.

3.2. Geçici Bakanlar Kurulunun Kuruluş Usûlü

3.2.1. Bakanların Seçilmeleri ve Bakanlar Kurulunun Göreve Başlaması Usûlü

Anayasanın 116. maddesi gereğince, Cumhurbaşkanının seçimleri yenileme kararı alması üzerine Bakanlar Kurulu çekilir ve Cumhurbaşkanı geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar.

Yukarıda da değinildiği üzere, Anayasamız m.109/2'de olağan durumlarda kurulan Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek üzere atanan Başbakanın TBMM içinden olması

110 Cumhurbaşkanlığının 24.08.2015 tarihli kararı için bkz; <http://www.memurlar.net/haber/533074/>, (erişim tarihi 25.11.2015).

111 Cumhurbaşkanlığının Seçimleri Yenileme Kararı, http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmi_gazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150825m3.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150825_m3.htm, (erişim tarihi 25.11.2015).

112 Yüksek Seçim Kurulunun 1541 sayılı Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150825m4.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150825m4.htm>, (erişim tarihi 25.11.2015).

şartını ararken m. 114'te geçici Bakanlar Kuruluna başkanlık yapacak olan Başbakanın Meclis içinden olması şartını aramamıştır. Dolayısıyla geçici Bakanlar Kurulunu kuracak olan Başbakan Meclis içinden olabileceği gibi Meclis dışından da olabilir.

Geçici Bakanlar Kurulu, yenilenme kararının Resmî Gazete' de ilanından itibaren beş gün içinde kurulur. Olağan dönemlerde kurulan Bakanlar Kurulunun göreve devam edebilmesi için aranan güvenoyu şartı geçici Bakanlar Kurulu için aranmaz. Seçimler neticelenip yeni Meclis toplanana kadar geçici Bakanlar Kurulu görevine devam eder. Anayasa maddesinde yer alan bu "yeni Meclis toplanıncaya kadar" ifadesini, yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar şeklinde anlamak gerekir. Çünkü daha önce de ifade edildiği gibi geçici Bakanlar Kurulu kurumunun amacı meclislerin tarafsızlığını sağlamak ve hükümet boşluğunu doldurmaktır. Öyleyse, geçici Bakanlar Kurulunun görev süresinin yeni hükümet kurulana dek devam edeceği düşünülebilir.

3.2.2. Bakanlar Kurulunda Görev Alma ve Görev Alma Şartını Kaybetmenin Bakanlık Görevine Etkisi

Geçici Bakanlar Kuruluna, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları TBMM içindeki veya dışındaki bağımsızlardan atanır. Diğer bakanlar ise, siyasî parti gruplarından oranlarına göre seçilir. Siyasî parti gruplarından alınacak üye sayısını TBMM Başkanı tespit eder ve Başbakana bildirir. Teklif edilen bakanlığı kabul etmeyen veya sonradan çekilen partililer yerine, TBMM içinden veya dışından bağımsızlar atanır.

Öyleyse üç grup bakandan bahsetmek mümkündür;

- 1-) Doğrudan bağımsızlar arasından seçilen bakanlar. (Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları)
- 2-) Siyasî parti gruplarından, oranlarına göre seçilen bakanlar. (Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları haricindekiler)
- 3-) Teklif edilen bakanlığı kabul etmeyen veya sonradan çekilen partililer yerine, bağımsızlar arasından seçilen bakanlar.

Bahsedilen bu üç tip bakanın seçilme şartlarını ayrı ayrı ele alacak olursak;

Öncelikle, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları bağımsızlar arasından seçilmek zordur. Bunların Meclis içinden veya dışından olması önem arz etmez.

Buradaki "bağımsızlık" kavramını irdelemek gerekir. Yukarıda değinildiği üzere, "bağımsızlık"tan kasıt elbette ki yalnızca bir siyasî partiye maddî (organik) bir bağ ile bağlı olmamaktan ibaret değildir; manevî bir bağın da olmamasını gerektirir. Yani bağımsızlar arasından seçilecek olan bu adaylar herhangi bir siyasî partinin güdümünde çalışmayacak yahut herhangi bir partinin menfaatlerini ön plana çıkarmayacaktır. Herhangi bir siyasî parti lehine tarafgirlik içerisinde bulunan ve bağımsızlığı konusunda tereddütlere sebebiyet verecek tavırlar sergileyen bir bakan adayı, her ne kadar organik olarak bir siyasî partiyle bağı bulunmasa da bu "görünüştü" bir bağımsızlıktır ve bu üç bakanlıktan birine atanmanın şartlarını tam olarak yerine getirmekten yoksundur. Böyle bir durumda, amacı seçimlerin tarafsız bir ortamda gerçekleşmesini sağlamak olan geçici Bakanlar Kurulunun varlık nedeniyle çelişen bir sonucun ortaya çıkması kaçınılmazdır.

İkinci olarak, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları dışındaki bakanların atanma kriterini ele alalım. Bu bakanlar, siyasî parti gruplarından, oranlarına göre üye alınarak atanır. Dolayısıyla burada da karşımıza şart işlem olarak TBMM içerisindeki siyasî parti gruplarından birinin üyesi olmak çıkıyor. Bu düzenlemenin de amacı yine tarafsız bir seçim ortamı oluşturmaya yöneliktir.

Üçüncü olarak bakanlıklara, Bakanlar Kurulunda görev almayı kabul etmeyen partililer yerine bağımsızlardan atama yapılması halinde, 2 nokta ön plana çıkmaktadır. İlki görev teklifinin bir partiye mensup kişilerin şahsına mı yoksa partiye mi yapılması gerektiği; ikincisi ise bağımsız olmakta ölçünün ne olduğuna ilişkindir.

Bakanlıklara, teklifin kabul etmeyenlerin yerine atanacak bağımsızların bu durumları için yukarıda Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanlıklarına atanacak bağımsızlar için dile getirilen ölçüt geçerlidir. Konunun ikinci yönü de şu şekilde değerlendirilebilir:

Kanaatimizce, bir siyasî parti grubunu temsilen geçici Bakanlar Kuruluna seçilen bir üyenin, bakanlık teklifini reddetmesi durumunda veya sonradan bakanlıktan çekilmesi durumunda olduğu gibi, partisiyle ilişkisinin kesilmesi durumunda da bu Bakanlar Kurulu üyesinin yerine bağımsızlardan birinin atanması gerekir. Anayasa 114/3. maddesinde bakanlık görevinin reddi ile ilgili olarak "partililer" deyimini kullandığından, bakan olarak atanma teklifinin, partiye değil, partililere yapılacağı gibi bir sonuç çıkmaktadır. Fakat bu yorum, maddenin bir üst fıkrasında yer alan hüküm nazara alınırsa yerinde olmayabilir. Anayasa, mutlaka atanması bağımsızlardan yapılması zorunlu olan Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanlıkları dışındaki bakanlıklara, siyasî parti gruplarından oranlarına göre üye alınacağını belirttiğine göre, atamalarda partilerin esas alınması ve atanacakların isminin belirlenmesinin partilere bırakılması parlamenter sistemde parti disiplinine daha uygundur.

Parlamenter sistemlerde parti disiplini söz konusudur¹¹³. Parti disiplini, partilerin tutarlı ve uyumlu politikalar üretebilmelerini sağlayan en önemli mekanizmalardan biridir¹¹⁴. Kendi içerisinde uyumu sağlayamayan bir siyasî partinin ülke yönetimini ele geçirdiği zaman, ülke yönetiminde de uyum ve istikrarı yakalayamayacağı bir gerçektir¹¹⁵. Bu sebeplerle de Başbakanın siyasî isim seçimini siyasî partilere bırakması gerekir.

Bu noktada, yine parlamenter sistemlerin bir gereği olan kabine uyumu ve istikrarı açısından¹¹⁶, Bakanlar Kurulu üyelerinin Başbakan tarafından ismen belirlenmesi gerekliliği de tartışılabilir. Ancak, geçici Bakanlar Kurulunun varlık sebebi göz önünde bulundurulduğunda, öncelikli amacın seçimlerin tarafsız bir ortamda gerçekleştirilmesi

113 ÖZBUDUN, Ergun, **Türkiye'de Parti ve Seçim Sistemi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 117; ALTIPARMAK, Cüneyd, "Demokrasi, Siyasî Parti Ve Disiplin I", http://www.turkhukuksitesi.com/makale_861.htm (erişim tarihi 19.12.2015).

114 EKİZCELEROĞLU, Rengül, **Türkiye'de Parti İçi Demokrasinin Hukuksal Boyutları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2008, s. 118.

115 GÖKÇE, Ali Fuat, "Siyasî Partilerde Parti İçi Demokrasi ve Disiplin Algısı", **Türkiye, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Kilis, 2013, s. 72, <http://iibf.kilis.edu.tr/iibfdergi/vol5no9/a4.pdf>, (erişim tarihi 22.12.2015).

116 ARSEL, 1965, s. 387; GÖZLER, 2015, s. 244.

olduğu görülür. Seçimlere, tek bir siyasi parti değil birden fazla siyasi parti katılacağından, seçim yarışının daha âdilâne şartlarda gerçekleşmesi adına siyasî isim seçiminin siyasi partilere bırakılması daha yerinde görülebilir.

Zikredilen nedenlerle, herhangi bir partilinin kendisine yapılan teklif bile, o kişinin mensubu bulunduğu siyasal partinin ilkeleri ve hedeflerine göre hareket etmesini, eğer böyle davranmak istemiyorsa istifa etmesini gerektirmelidir. Hükümette ağırlığı, sayısal fazlalığı oranında temsil edilecek olan, kişiler değil, kişilerin mensubu buldukları siyasal partiler olacağından kişilerin partilerinin uygun görmediği hallerde bu görevi kabul etmeleri, Anayasada öngörülen oranlamadan şeklen olmasa bile gerçek anlamda bir sapma oluşturacaktır. Bu nedenle, geçici Bakanlar Kurulunda görev alması partilinin kendisine teklif edilse bile, mensubu bulunduğu partinin onayı olmadan bakanlık görevini kabul etmesi ancak ve şartları oluşursa bağımsız olması halinde mümkün olacaktır.

Bir siyasal parti mensubunun yukarıdaki şartlarda bir görev kabul etmesi söz konusu olmadığı sürece, atama Anayasanın, geçici Bakanlar Kurulunda siyasal partilerin ağırlıkları oranında temsil edilmesi hükmüne özde aykırı olacaktır. Bu aykırılık, seçimlere girecek ve rekabet edecek olan süjenin kişiler değil, siyasal partiler olacağı gerçeği ile daha da somutlaşmış olacaktır.

Geçici Bakanlar Kurulunda Anayasaya uygun şekilde görev alan bir partili bakanın partisinden istifasında yahut bakan bu görevi devam ederken bir başka partiden aday olmasında hukuka aykırılık olduğu düşünülmektedir. Zira geçici Bakanlar Kurulunda sağlanmış olan siyasal partilerin ağırlıklarına uygun temsil oranı, partili bakanın hem partisinden istifasıyla hem de bir başka partiden aday olması hallerinde, değişmiş olacaktır. Bu durumun da yukarıdaki yoruma uygun olarak, bakanlık görevinin düşmesini gerektiği şeklinde değerlendirilmelidir.

Yakın zaman önce kurulan geçici Bakanlar Kuruluna siyasal partilerin ağırlıkları oranında yapılacak atamalar için teklifler partililere yapılmıştır. Bu geçici Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanının Başbakanlığa yazdığı 28 Ağustos 2015 tarihli yazıyla kurulmuş ve görevine başlamıştır¹¹⁷. Bu kabinede yer alan Yıldırım Tuğrul Türkeş'in bakan olduktan sonra partisinden istifa etmesi¹¹⁸ ve arkasından da görevi devam ederken bir başka partiden milletvekili aday olmasının¹¹⁹ bakanlıktan istifa etmeyi gerektirmediği birkaç nedenle bağlı olarak ileri sürülmüştür.¹²⁰ Bu nedenler,

- 1-) Seçim hükümetinde görev tekliflerinin kişilerin kendilerine yapılmış olması;
- 2-) İstifanın, geçici Bakanlar Kurulunun göreve atanmasından sonra gerçekleşmiş olması;

117 Cumhurbaşkanlık Makamının 28 Ağustos 2015 tarihli ve 69471265-300-01/9451 sayılı yazıları, nakleden: USLU.

118 Türkeş'in MHP'den istifa haberi için bkz; <http://www.hurriyet.com.tr/tugrul-turkes-mhpden-istifatti-30107370>, (erişim tarihi 20.12.2015).

119 Türkeş'in AKP'den milletvekili aday olmasına dair haber için bkz; <http://www.sabah.com.tr/se-cim/2015/09/18/tugrul-turkes-ak-partiden-aday-oldu> (erişim tarihi 20.12.2015).

120 "Türkeş istifa etti MHP 'Bakanlığı düşer' dedi", Hürriyet, 18.09.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/turkes-istifa-etti-mhp-bakanligi-duser-dedi-30108157>, (erişim tarihi 21.03.2016).

3-) Seçim hükümetlerinin yeni hükümet kurulana kadar görevine devam edeceğinden kabinedeki bir bakanın bir başka partiden aday olmasının o bakanın istifasını gerektirmeyeceği; şeklinde özetlenebilirler.

Fakat bu nedenler, yukarıda ifade ettiğimiz, geçici Bakanlar Kurulundaki bir bakanın partisinden istifa etmesinin ya da bakanlık görevi devam ederken başka partiden aday olmasının, partisinin bu kabinede temsilinde ağırlık oranına hanel getirici durumunun Anayasaya aykırılığı açısından değerlendirilmesini kapsamamaktadır. Konuya adaylık yönünden yaklaşırsa, geçici Bakanlar Kurulunda görevli bir bakanın kendi partisinden istifa etmesi halinde bağımsız kalmış olacağı düşünülebilir. Ancak bu halde aynı bakanın bir başka partiden aday olması, bağımsız kalmadığını gösterir.

Böyle bir zeminde iki seçenekten bahsedilebilir;

- 1-) Ya bir başka partiden aday olan kimsenin bakanlığına son verip yerine önceki partisinden yeni bir aday istemek ve teklif reddedilirse bağımsızlardan atama yapmak,
- 2-) Ya da aday olduğu parti kontenjanlarından bakan olan bir kişinin bakanlığına son verip onun yerine tekrar önceki partiden aday istemek ve ret cevabına mukabil bağımsızlardan bir bakan atamak.

Son olarak teklif edilen bakanlığı kabul etmeyen veya sonradan çekilen partililer yerine bağımsızlar arasından bir seçim yapılacaktır. Bağımsız ve partili kavramlarından ne anlaşılması gerektiği ile ilgili aynı izahatlar burada da geçerlidir. Dolayısıyla atama yapılırken geçici Bakanlar Kurulu kurumunun Anayasamızda yer alışı amacı göz önünde bulundurulmalı ve ona göre bir tercih yapılmalıdır.

4. Geçici Bakanlar Kurulunun Görev ve Yetkileri

4.1. Görev ve Yetkide Ölçünün Bulunmasında Sebep, Konu ve Amaç

Bir işlemin yapılmasında hukuka uygun sebeplere dayanılması ve o işlemlerle varılmak istenen hedefin hukuka ve sebebe uygun olması kamu hukukunun en önemli konularından birisidir. İdarî işlemlerin de unsurları içinde yer alan bu hususlar, yapılan işlemin varılmak istenen sebebe uygun sınırdan kalınarak yürütülmesini sağlayarak hukuk güvenliğini hayata geçirmiş olur. Bu yönden hukukî işlemlerde sebep unsuru yönetilenler için de en büyük güvencelerden birisidir¹²¹. Bu nedenle takdir yetkisinde bile sebebe uygun davranmak açısından hukukun öngördüğü sınırdan kalınmalıdır¹²².

Bir işlemlerle oluşan yeni hukukî durum ya da kurum, hukuk düzeninde başka görev ve yetkilerle de donatılmışsa ya da hukuk kurallarının yorumundan bu sonuca varılıyorsa, öncelik ve esas olan sebep ekseninde kalmak, diğer görev ve yetkileri de bu sebeple uyumlu bir şekilde yerine getirmek gerekmektedir. Anayasanın yorumunda "anayasanın bütünlüğü ilkesi"¹²³, "anayasa normlarının somutlaştırılmasında normun tek başına

121 DERDİMAN, 2015, s. 164.

122 Benzer görüş: MAURER, Harmut, **Allgemeines Verwaltungsrecht**, 16. Überarbeitete und ergänzte Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2006, s. 248.

123 METİN, Yüksel, **Anayasanın Yorumlanması**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2008, s. 75.

değil, anayasanın bütünlüğü içinde diğer normlarla ilişkili olarak ele alınması¹²⁴ şeklinde anlaşılmaktadır. Yine anayasanın yorumunda kullanılan yöntemlerden bir tanesi olan sistematik yorum ise, bir kuralın diğer anayasal kurallara göre yerini ve sınırını belirlemede etken olacaktır. Burada en çok dikkat çeken ilkelere birisi olan “pratik uyuşum ilkesi”ne¹²⁵ göre, anayasayla korunan birden çok hukukî değeri konu alan her bir normun değeriyle çatışması halinde somut normun optimal etki sağlayıcı özelliği uygulamada sarfınazar edilemez¹²⁶. Buna göre, bir anayasal hükmün sistematik yorumu yöntemi de nazara alınarak denilebilir ki, herhangi bir anayasal hükmün, o konuya özgü hükümlerle çelişmediği ölçüde uygulanması esastır.

Hukukumuzda, kanunların Anayasaya aykırı olup olmadıklarının esas bakımından incelenmesinde bile, Anayasada o konuya özgü bir sebebin olup olmadığı araştırıldığına¹²⁷ ve tüm Kanun Hükmünde Kararnamelerin ya da örneğin olağanüstü hal ilanı işlemlerinin denetiminde sebep ve konu unsurları hukuka uygunluk sınırında kalmayı sağladığına göre, değil bir idarî işlem, yürütme organının siyasil nitelikli her işleminde sebebe uygun hareket etmek anayasal zorunluluk ve kamu yararının da bir gereğidir. Zira Anayasamızın 5. maddesi kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamanın devletin amaç ve görevleri olduğunu belirtmekle birlikte Anayasa, 6. maddesi de kaynağını Anayasadan almayan Devlet yetkisinin kullanılmayacağını hüküm altına almıştır. Kaldı ki, “kamu yararı” ya da “toplum yararı” gibi deyimlere olabildiğince yer veren Anayasada Devletimizin Cumhuriyet olması kamu yararına, ortak iyiyeye vurguyu da göstermektedir¹²⁸.

Geçici Bakanlar Kurulunu kurmak ve bunun için öncelikle bir Başbakan atamak, Anayasada zımnen güdülen sebebe uygunluk arz etmelidir. Bir hukukî işlemin amacı Devletin ve Anayasanın lâfzından ve ruhandan çıkarılan amaca aykırı olamayacağı gibi¹²⁹, bir idarî işlemin de amacının son tahlilde mutlaka kamu yararı olması gerektiği açıktır.

4.2. Görev ve Yetkinin Kapsamı ve Sınırları

Bu bilgilerden hareket edilerek konumuzla ilgili olarak şu değerlendirmeler yapılabilir:

- 1-) Geçici Bakanlar Kurulunun kurulma sebebi Anayasamızın öngördüğü hallerde Cumhurbaşkanının kararıyla yenilenecek seçimlerde milletvekili adaylarının ve seçmenlerin tam bir serbestlik içinde olmalarını, seçimlerin hiçbir etki ve baskı altında kalmadan güven içinde yapılmasını sağlamaktır.

124 METİN, 2008, s. 75.

125 METİN, 2008, s. 77.

126 METİN, 2008, s. 77.

127 Aynı kanaat: TEZİÇ, Erdoğan, “Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Esas Bakımından Denetimi” **Anayasa Yargısı**, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg2/tezic.pdf, (erişim tarihi 09.01.2016), s. 28-29.

128 DERDİMAN, 2013, s. 419.

129 KIRATLI, Metin, **Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1966, s. 132.

2-) Normal zamanlarda Bakanlar Kurulu (dolayısıyla Başbakan ve her bir bakan) Cumhurbaşkanının Bakanlar Kurulu listesini onaylamasıyla göreve başlamaktadır. Yalnız parlamenter sistemlerde olduğu gibi; yukarıda da izah edildiği üzere, Bakanlar Kurulunun programının okunması ve güvenoyu alması da gerekli olmaktadır. Bu güvenoyu görevde kalma şartıymış gibi görünse de esasen hükümet programının Millet adına onaylanması olarak görülmelidir. Böylece, hükümet kendisine onay verilen programı ile şekillendirdiği genel siyasetini uygulayacaktır.

Bu bir kısım sonuçları beraberinde getirmektedir:

a-) Programı henüz güvenoyuna sunulmamış ya da sunulmuş da güvenoyu almamış bir Bakanlar Kurulunun kendi programını uygulaması mümkün olmayacaktır. Ayrıca, her türlü atama ya da uygulama işlemleri de Bakanlar Kurulunun programıyla ilgilidir. Dolayısıyla, henüz güvenoyu almamış olan hükümetin, güvenoyu alınca kadar; güvensizlikten dolayı düşmüş hükümetin de, yeni bir hükümet kurulana kadar görevde kaldığı süreçte, günlük-gündelik işlerden başka bir işle meşgul olmaması esastır.

Güven oylamasının, Cumhurbaşkanınca atanmış bir Bakanlar Kurulunun, TBMM'ye sunduğu hükümet programına onay verilmiş olması anlamında, günlük işleri yapmaktan programını uygulamaya evrilmesini sağlayan dönüm noktası olduğunu kabul etmek gerekir. Bu anlayışın 1961 Anayasası döneminde Devlet ricali tarafından benimsendiği söylenebilir; Örneğin 1. Ecevit Kabinesinin güven oylaması yapılmadan evvel Türkiye Radyo Televizyon Kurumunu görevden alması o tarihlerde şiddetli eleştirilere sebep olmuştur¹³⁰. Nitekim Danıştay'ın verdiği bir karar da bu değerlendirmeyi desteklemektedir: "Göreve başlarken güvenoyu alamamış veya görevi sırasında güvenoyu verilerek düşürülmüş olan Bakanlar Kurulunun, önem ve özelliği nedeniyle hemen karara bağlanması gereken, geciktirilmesi kamu zararına yol açacak olan veya belli bir sürede yapılmasında yasal zorunluluk bulunan işler dışında, kurulacak yeni Bakanlar Kurulunun programını uygulamasını zorlaştırıcı veya büsbütün engelleyici köklü kararlar almaktan ve geleceğe dönük yükümlülükler yaratmaktan kaçınması: yeni hükümetin kurulup göreve başlamasına kadar geçen sürede ancak günlük-gündelik işleri, her zamanki işleri yapması ve yürütmesi gerekir."¹³¹

Şu halde geçici Bakanlar Kurulunun göreve başlarken güven oylamasına tabi tutulamayacağına ilişkin Anayasal hüküm nazara alınacak olursa, bu Kurulun, Başbakan ve bakanların bir hükümet programının uygulanmasını hedefleyemeyecekleri, esasen, kısa süre içinde ülkeyi şaibesiz, demokratik güvenilirlik derecesi yüksek bir şekilde seçime götürmek sebebine uygun hareket etmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır.

b-) "Kamu yararı, toplumda insanların her birisinin değil, toplumun toplum olarak ihtiyaçlarının giderilmesi ve/veya kamu vicdanının rahatlatılmasını sağlayacak yarar şeklinde tarif olunabilir."¹³² Geçici Bakanlar Kurulunun kuruluşu sebebinden değil

130 Nakleden: ARMAĞAN, 1978, s. 60.

131 Danıştay 5. Dairesinin 30.10.1996 günlü ve esas: 1995/4052 ve karar: 1996/3262 sayılı kararı.

132 DİRDİMAN, 2015, s. 167.

ayrılması, ayrılmış olması endişesi bile kamu vicdanını yaralayıcı olduğu için kamu yararına uygun olmayacaktır.

Anayasa koyucu kamu yararını, geçici Bakanlar Kurulunu kurma sebeplerini esas almak bu sebeple çatışmamak ya da çatışma endişesine mahal vermemek kaydıyla Bakanlar Kurulunun Anayasa ve kanunlardan kaynaklanan diğer görev ve yetkilerini kullanabilmesinde görmektedir.

c-) Hal böyle olsa da sadece yukarıdaki amaç ve sebeple sınırlı kalarak, gündelik hayatın olağan akışının gereklerini yerine getirmek Devlet hayatının aksamasına sebebiyet verecektir. Diğer taraftan Anayasada, "geçici Bakanlar Kurulu"nun düzenlendiği özgü hüküm dışında, Bakanlar Kuruluna ilişkin başka maddeler ve düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu nedenle diğer hükümlerin, geçici Bakanlar Kuruluna ilişkin özgü hükümlerin lafzı ve ruhuyla çelişmeyecek şekilde geçerli olması gerekmektedir. Anayasanın 114. maddesinde "geçici Bakanlar Kurulu" deyimini kullanılırken "geçici" kelimesinin baş harfi küçük yazılmıştır. Eğer bu bilinçli bir tercih ise Türkçe dilbilgisi kuralları da göz önünde bulundurulduğunda, buradaki "geçici" kelimesinin, yalnızca süre bakımından Bakanlar Kurulunu niteleyen bir sıfat olduğu görülür. Öyleyse belli bir süre için kurulmuş nitelikte olan bu geçici Bakanlar Kurulunun, anayasal normlarla çelişmeyecek şekilde Anayasaya tabi olması gerekmektedir.

Bu sebeplerle geçici Bakanlar Kurulunun; örneğin yargı kararlarının uygulanması ya da ani saldırı ihtimali karşısında usulüne uygun olarak seferberlik ilan etmesi gibi, Anayasanın ve kanunların öngördüğü zorunluluklar dışında kalan ve içerikte eylemli bir hükümet programı uygulaması olarak görülebilecek tüm eylem ve işlemleri hukuka aykırıdır.

Sonuç

Her ne kadar 1982 Anayasası öz ü itibarıyla parlamenter sistemin unsurlarını taşıyor olsa da 2007 yılında Anayasamızda yapılan değişiklik sonrası Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi hükmünün yürürlük kazanmasıyla birlikte hükümet sistemimizde yarı-başkanlık sistemine doğru bir kayma gerçekleşmiştir.

Gerek parlamenter sistemin gerekse yarı-başkanlık sisteminin vazgeçilmez unsuru olarak yürütmenin sorumlu kanadı olan Bakanlar Kurulu Anayasamızda düzenlenmiştir. Bakanlar Kurulunun görev ve yetkilerinin bazıları da Anayasamızda sayılmıştır; fakat Anayasa ve kanunlara aykırı olmamak ve kanuna dayanmak koşuluyla Anayasada sayılanlar dışında da görev ve yetkileri söz konusu olabilir.

1960 öncesinde bilhassa da 1950'li yıllarda seçim süreçlerinde ortaya çıkan ve seçimlerin demokratikliğini şaibe altında bırakan bir takım sıkıntılar yaşanmıştır. Bu sıkıntıları ortadan kaldırmak ve seçim yarışının daha demokratik ortamlarda gerçekleşmesini sağlamak amacıyla 1961 Anayasasında "geçici Bakanlar Kurulu" müessesesine yer verilmiştir. Bu kurum 1982 Anayasasıyla da varlığını sürdürmüştür. Fakat hem geçici Bakanlar Kurulu hem de geçici Bakanlar Kurulunu hazırlayıcı bir ön şart olan seçimlerin yenilenmesine Cumhurbaşkanının karar vermesi durumu pek çok açıdan eleştirilmiştir.

Kanaatimizce, hükümetlerin kurulamaması ya da güvenoyu alamaması durumunda ülkede yeni bir hükümetin kurulamayacak olması ve güvenoyu alamamaktan dolayı veya bir başka sebeple düşmüş bir hükümet yerine, ülkeyi seçime götürecektir bir çözüm olmak üzere yeni ve bağımsız davranması amaçlanan geçici bir hükümetin oluşturulması tutarlı görünmektedir.

Cumhurbaşkanına seçimleri yenileme yetkisinin verilmesi parlamenter sistemin bir gereği olarak düşünülebilir. Bu yetki anayasal sınırlar içerisinde kullanıldığı sürece kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırılık teşkil etmeyip, içinden hükümet çıkaramayan bir meclisi fonksiyonel hale getirmek noktasında gereklilik arz eden bir mekanizmadır.

Geçici Bakanlar Kurulunun görev ve yetkileri Anayasamızda ayrıca sayılmamıştır; fakat güvenoyu almamış programsız bir hükümetin görev ve yetkilerinin, bu kurumun varlık amacına uygun olarak, ülkeyi demokratik bir zeminde seçime götürmeyi sağlayacak görev ve yetkiler ile sınırlı olduğunu söylemekte sakınca yoktur.

Sonuç olarak, geçici Bakanlar Kurulunun kurulması, yapısı, görev ve yetkileri konusunda herhangi bir tereddüdün hasıl olması durumunda, soruna amaçsal yorum metoduyla yaklaşılmalı ve ülkeyi demokratik ve tarafsız bir ortamda seçime götürmek üzere Anayasamızda kendisine yer bulan bu kurumun varlık nedeni göz önüne alınarak hareket edilmelidir.

KAYNAKÇA

- AKYOL, Taha, **Atatürk'ün İhtilal Hukuku**, Doğan Kitap, İstanbul, 2012.
- ALKAN, Haluk, **Karşılaştırmalı Siyaset Başkanlık ve Parlamenter Sistemler Işığında Yarı Başkanlık Modelleri**, Açılım Kitap Yayınları, İstanbul, 2013.
- ARMAĞAN, Servet, **1961 Anayasası ve Bakanlar Kurulu**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1978.
- ARSEL, İlhan, **Türk Anayasa Hukukunun Umumî Esasları**, Mars Matbaası, Ankara, 1965.
- ASLAN, Volkan, "Son Anayasa Değişiklikleri Işığında Finlandiya Hükümet Sistemi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Ankara, 2015.
- ATAR, Yavuz, **Türk Anayasa Hukuku**, 7. Basım, Mimoza Yayınları, Konya, 2012.
- BAŞGİL, Ali Fuat, **İlmin Işığında Günün Meseleleri**, (der: İsmail Dayı/Ali Hatipoğlu, 3. Baskı, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2014
- BİLİR, Faruk, **Yeni Anayasa Yeni Mutabakat (Anayasanın Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri)**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- CROÏSSANT, Aurel, "Regierungssysteme und Demokratietypen" Vergleichende Regierungslehre, Eine Einführung, (hrsg: Hans-Joachim Lauth), 3., aktualisierte und erweiterte Auflage, Springer Fachmedien GmbH, Wiesbaden, 2010.
- DERDİMAN, R. Cengiz, **Anayasa Hukuku**, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, 2013.
- DERDİMAN R. Cengiz, **İdare Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Aktüel Yayınları, Bursa 2015.

- EKİZCELEROĞLU, Rengül, **Türkiye’de Parti İçi Demokrasinin Hukuksal Boyutları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2008.
- ERDOĞAN, Mustafa, **Anayasal Demokrasi**, 7. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005.
- EREN, Abdurrahman, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul, 2014.
- ERGİNAY, Akif, “Yeni Japon Anayasası (I)”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Ankara, 1950, C. 07, S. 1-2, (s. 494-506).
- GÖREN, Zafer, **Anayasa Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006.
- GÖZLER, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, 18. Baskı, Ekin Yayınları, Bursa, Şubat 2015.
- KESKİNSOY, Ömer, **Cumhurbaşkanının Sorumluluğu**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2012.
- KIRATLI, Metin, **Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1966, s. 132.
- KUZU, Burhan, **1982 Anayasasının Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1990.
- KUZU, Burhan, **Her Yönü İle Başkanlık Sistemi**, 3. Baskı, Babiali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2013.
- KÜÇÜK, Adnan, **Anayasa Hukuku**, Genişletilmiş 2. Baskı, Orion Yayınları, Ankara, 2012.
- MAURER, Harmut, **Allgemeines Verwaltungsrecht**, 16. Überarbeitete und ergänzte Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2006,
- MEMİŞ, Emin, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, 6. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2011.
- METİN, Yüksel, **Anayasanın Yorumlanması**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.
- OKŞAR, Mustafa, **Hükümet Sistemleri Önceki Anayasalar ve Özellikle 1982 Anayasası Çerçevesinde Bakanlar Kurulu**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013
- ÖZBUDUN, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, 15. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.
- ÖZBUDUN, Ergun, **Türkiye’de Parti ve Seçim Sistemi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011.
- ÖZER, Attila, **Anayasa Hukuku Genel İlkeler**, 3. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.
- SARTORİ Giovanni, **Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği**, (çev. E. Özbudun), Yetkin Yayınları, Ankara, 1997.
- SOSYAL, Mümtaz, **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, 6. Baskı, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1986.
- ŞEN, İlker Gökhan, “1999’dan 2000’e Finlandiya: Anayasal ve Siyasal Gelişmeler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, yıl: 2005, C. 7, S. 2., (s. 227-264)
- TANİLLİ, Server, **Devlet ve Demokrasi**, Say Yayınları, İstanbul 1985.
- TANÖR, Bülent/ YÜZBAŞIOĞLU Necmi, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 11. Baskı, Beta Yayınları, Ankara, 2013.
- TEZİÇ Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, 16. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2013.
- TUNÇ, Hasan/BİLİR, Faruk/ YAVUZ, Bülent, **Türk Anayasa Hukuku**, 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.
- TURHAN, Mehmet, “Parlamentonun Feshiyle İlgili Bir Dava”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Diyarbakır, 1983, C. 1, S. 1. (s. 351-360).
- ULUŞAHİN, Nur, **Saf Hükümet Sistemleri Karşısında İki Başlı Yürütme Yapılanması**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007.

YAZICI, Serap, **Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri Türkiye için Bir Değerlendirme**, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

YOKUŞ, Sevtap, **Türkiye’de Yürütme Erkinde Değişen Dengeler**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010.

İnternet Kaynakları

ALTIPARMAK, Cüneyd, **“Demokrasi, Siyasi Parti Ve Disiplin I”**, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_861.htm, (erişim tarihi 19.12.2015).

Bakanlar Kurulu Erdoğan başkanlığında toplandı, <http://www.ensonhaber.com/bakanlar-kurulu-erdogan-baskanliginda-basladi-2016-02-22.html>, (erişim tarihi 19.04.2016)

Cumhurbaşkanlığının seçimleri yenileme kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150825m3.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150825m3.htm>, (erişim tarihi 25.11.2015).

Cumhurbaşkanlığının 24.08.2015 tarihli Kararı, <http://www.memurlar.net/haber/533074/>. (erişim tarihi 25.11.2015).

Danışma Meclisi Tutanak Dergisi (DMTD), 1982, C. 9, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c_009/dm__02009142.pdf, (erişim tarihi 30.11.2015)

Federal Alman Cumhuriyeti Anayasası, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/08-ALMANYA%20209-276.pdf>, (erişim tarihi 05.01.2016).

Fransa Anayasası, [https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/Fransa-TR\(4.10.1958\).pdf](https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/Fransa-TR(4.10.1958).pdf), (erişim tarihi 05.01.2016).

GÖKÇE Ali Fuat, “Siyasî Partilerde Parti İçi Demokrasi ve Disiplin Algısı”, **Türkiye, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Kilis, 2013, s. 72, <http://iibf.kilis.edu.tr/iibfdergi/vol5no9/a4.pdf>, (s. 65-79), (erişim tarihi 22.12.2015).

İspanya Anayasası, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/14-%C4%BOSPANYA%20533-584.pdf>, (erişim tarihi 18.12.2015).

İtalya Cumhuriyeti Anayasası, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/10-%C4%BOTALYA%20319-354.pdf>, (erişim tarihi 10.02.2016).

İYİMAYA, Ahmet, “Gündem Siyaset”, Habertürk 21.08.2015, saat: 22.38, <https://www.youtube.com/watch?v=jdEgdXYyKq4>, (erişim tarihi 01.12.2015).

ÖZBUDUN, Ergun, “Presidentialism vs. Parliamentarism in Turkey” **Policy Brief**, Juli 2012, <http://ipc.sabanciuniv.edu/en/wp-content/uploads/2012/07/GlobalTurkeyInEurope2.pdf>, (erişim tarihi 26.11.2015).

Portekiz Anayasası, http://nezhidagdeviren.com.tr/index.php/tr/kutuphane/25-ulke-anayasa_lari/69-portekiz-anayasasi, (erişim tarihi 03.12.2015).

Portekiz devlet başkanı parlamentoyu feshetti, ntv arşiv, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/127382.asp>, (erişim tarihi 03.12.2015).

Portekiz Cumhuriyeti Anayasası, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/13-PORTEK%20C4%B0Z%20439-532.pdf>, (erişim tarihi 05.01.2016).

Rusya Federasyonu Anayasası, <http://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm>, (erişim tarihi 05.01.2016).

Sadi İrmak, https://tr.wikipedia.org/wiki/Sadi_Irmak, (erişim tarihi 30.11.2015).

- Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, (TMTD) Tarih: 20.04.1961, Birleşim: 49, Oturum:1, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM__d00/c003/tm__00003049.pdf., (erişim tarihi 30.11.2015).
- TEZİÇ, Erdoğan, "Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Esas Bakımından Denetimi" **Anayasa Yargısı**, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg2/tezic.pdf, (erişim tarihi 09.01.2016).
- Tuğrul Türkeş Ak Parti'den aday oldu, <http://www.sabah.com.tr/secim/2015/09/18/tugrul-turkes-ak-partiden-aday-oldu>., (erişim tarihi 20.12.2015).
- Tuğrul Türkeş MHP'den istifa etti, <http://www.hurriyet.com.tr/tugrul-turkes-mhpden-istifa-etti-30107370>., (erişim tarihi 20.12.2015).
- Türk Cumhuriyetleri Anayasaları, TÜRKPA Yayınları:4, Ankara 2012, <http://www.turk-pa.org/documents/turk-t.pdf>., (erişim tarihi 10.02.2016).
- USLU Ferhat, Geçici Bakanlar Kurulu ya da Seçim Hükûmeti, <http://webunya.com/gecici-bakanlar-kurulu-ya-da-secim-hukumeti>., (erişim tarihi 02.12.2015).
- Yüksek Seçim Kurulunun 1541 sayılı Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150825m4.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150825m4.htm>., (erişim tarihi 25.11.2015).
33. Türkiye Hükûmeti, https://tr.wikipedia.org/wiki/33_T%C3%BCrkiye_H%C3%BCK%C3%BBmeti., (erişim tarihi 30.11.2015).

